

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Karolína Durdová

Komentovaný překlad: Mario Vargas Llosa: DIARIO DE IRAK

Annotated translation: Mario Vargas Llosa: DIARIO DE IRAK

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Vandě Obdržálkové, Ph.D. za její cenné rady a odborné vedení.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 2. května 2017

.....

Karolína Durdová

Abstrakt

Tato bakalářská práce sestává ze dvou částí – z překladu vybraných reportáží peruánského spisovatele Maria Vargase Llosy ze španělštiny do češtiny a z komentáře překladu. Reportáže pocházejí z knihy *Diario de Irak*, konkrétně se jedná o kapitulu první *La libertad salvaje* a kapitolu pátou *Frejoles blancos*. Komentář obsahuje informace o hypotetické překladatelské zakázce, překladatelskou analýzu originálu, popis metod použitých při překladu, analýzu problémů, které se při překladu objevily, a zdůvodnění užitých řešení.

Klíčová slova: komentovaný překlad, reportáže, Irák, americká invaze, válka v Iráku, Mario Vargas Llosa, *Diario de Irak*

Abstract

This bachelor's thesis consists of two parts – a translation from Spanish to Czech of selected news reports written by the Peruvian author Mario Vargas Llosa and a translation annotation. The texts were published in the book *Diario de Irak*, specifically as the first chapter *La libertad salvaje* and the fifth chapter *Frejoles blancos*. The translation annotation contains information about the hypothetical translation assignment, translation analysis of the original text, description of methods used during the translation process, analysis of translation problems and reasoning behind the solutions.

Key words: annotated translation, news reports, Iraq, American invasion, Iraq War, Mario Vargas Llosa, *Diario de Irak*

Obsah

Úvod	6
1. Překlad	7
Divoká svoboda	7
Fotografie	13
Bílé fazole	17
2. Komentář	23
2.1. Překladatelská analýza výchozího textu	23
2.1.1. Obecné informace	23
2.1.2. Překladatelská zakázka	23
2.1.3. Stylistická charakteristika	24
2.1.4. Rozbor textu	26
2.2. Metody překladu	37
2.3. Překladatelské problémy a posuny	38
2.3.1. Problémy lexikálního charakteru	38
2.3.2. Problémy syntaktické	43
2.3.3. Problémy věcné	48
Závěr	49
Bibliografie	50

Úvod

Tato práce sestává ze dvou částí. První obsahuje překlad vybraných kapitol z knihy *Diario de Irak* od peruánského spisovatele Maria Vargase Llosy. Kniha sestává z reportáží, které Vargas Llosa napsal při krátkém pobytu v Iráku v roce 2003 pro španělský deník *El País*. K překladu jsem si vybrala první kapitolu *La libertad salvaje*, pátou kapitolu *Frejoles blancos* a několik krátkých textů doprovázejících fotografie pořízené Morganou Vargas Llosovou. V první kapitole se autor zabývá obecnou situací v Iráku po americké invazi, v páté kapitole se věnuje problematice teroru za bývalého iráckého režimu. Fotografie jsou doprovázeny smyšlenými příběhy, kterými se Vargas Llosa pokouší popsat atmosféru v zemi ještě podrobněji.

K výběru těchto konkrétních textů mě vedl zájem o tvorbu Vargase Llosy, o Blízký východ, kde jsem několik let žila, a o arabštinu, které se již také nějakou dobu věnuji. Reportáže Vargase Llosy jsou z mého pohledu výjimečné tím, že obsahují řadu osobních příběhů, které ukazují Irák mnohem lidštěji, než se tomu děje v dnešním zpravodajství, kde je Blízký východ popisován jako zdroj terorismu a migrantských vln. Navíc mě na textech zaujala jejich obtížnost, která pramení z autorova stylu a ze složitosti probíraných témat.

Překladatelské problémy a mnou navrhovaná řešení jsou popsány ve druhé části práce, v odborném komentáři, pro který se stala teoretickým základem práce Christiane Nordové *Text Analysis in Translation*.¹ Odborný komentář dále obsahuje obecné informace o originálu, zadání překladatelské zakázky, analýzu originálu, popis metod aplikovaných při překladu, překladatelských problémů a jejich řešení.

---

¹ NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation : Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Rodopi, 1991. ISBN 9789042018082.

1. Překlad

Divoká svoboda

Irák je nejsvobodnější země na světě, ale protože svoboda bez řádu a zákonů se stává chaosem, je zároveň zemí nejnebezpečnější. Neexistují tu celnice ani celníci a Prozatímní koaliční správa, řízená bývalým americkým diplomatem Paulem Bremerem, k 31. prosinci roku 2003 zrušila veškeré daně a cla na dovážené zboží a tím se irácké hranice proměnily v cedníky, jimiž do země bez obtíží a poplatků protékají všechny možné i nemožné výrobky, s výjimkou zbraní. Na hranici s Jordánskem jsem se od jednoho amerického vojáka na stráži dozvěděl, že jen tento týden se díky tomu do Iráku dostalo každý den v průměru tři tisíce vozidel se zbožím všeho druhu.

Na dvou dlouhých třídách Karráda In a Karráda Out, klikaticích se Bagdádem jako siamská dvojčata, tak zboží z obchodů nabízejících ohromující škálu oblečení, výrobků denní potřeby a potravin začalo přetékat na ulici a proměnilo tyto stezky v opulentní bazar. A taky v pirátský ráj desek, cédéček a videokazet. Nejdychtivěji ovšem místní skupují parabolické antény, díky kterým mohou sledovat všechny kanály světa; o ničem podobném se jim dříve ani nesnilo a dnes tím pobuřují konzervativní duchovní, kteří v tomto televizním šílenství vidí invazi nemravné západní pornografie. Iráčané mohou navíc svobodně surfovat po internetu, což bylo za Saddáma Husajna považováno za trestný čin, a je zábavné pozorovat především mladou generaci, jak se v internetových kavárnách, které v Bagdádu vyrostly jak houby po dešti, vášnivě oddává tomuto nejnovějšímu sportu, jenž jí otevírá dveře do světa. Živý pouliční prodej ovšem více připomíná primitivní směňování než moderní obchod. Chybí banky, šeky a kreditní karty, vše se tedy platí hotově a kvůli oslabujícímu dináru (během mého posledního dne v Iráku byl kurz 1 500 dinárů za dolar) si s sebou musí zákazník na jakýkoliv nákup přinést objemný počet bankovek, někdy i v kufrech; ty vám ale můžou kdykoliv vyfouknout všudypřítomní kriminálníci známí jako Alibabové, kteří se stali novodobým morem Bagdádu. A to kvůli tomu, že kromě celníků tu chybí i policisté, soudci a komisařství, kde by oběti mohly nahlásit krádeže a zločiny. Nefungují ministerstva, veřejné registry, pošty, telefonní linky, neexistují zákony ani pravidla, která by stanovovala, co si lidé mohou a nemohou dovolit.

Každý se musí řídit svou vlastní intuicí, uvážlivostí, odhodlaností a předvídavostí. Výsledkem je zmatečná svoboda, která v lidech vzbuzuje pocit bezmoci a děsu.

Jedinou autoritu tu představují tanky, transportéry, dodávky, terénní auta ozbrojená děly a pěší jednotky amerických vojáků, kteří se svými puškami a samopaly náhodně křížují ulice sem a tam, a síla jejich válečných vozů otřásá bagdádskými domy. Zblízka ale vypadají úplně stejně bezmocně a vyděšeně jako místní. Od mého příjezdu systematicky narůstá počet atentátů namířených právě proti nim, zabito bylo už třicet z nich a asi tři sta zraněno. Není divu, že při hlídkování v ulicích plných lidí, se kterými nemohou komunikovat, působí nedůvěřivě, chodí se sevřenou duší a s prstem na spoušti. Kvůli přilbám, neprůstřelným vestám a výzbroji jim to strašlivé vedro musí připadat ještě horší než místním. Čtyřikrát jsem se s nimi pokusil navázat řeč (mnohým z nich ještě ani nevyrašily vousy), vždy se mi ale dostalo jen strohých odpovědí. Stékaly po nich potoky potu a očima bez přestání tékali po okolí, jako nedůvěřivé kobylinky. Mé dceři Morganě se podařilo prohodit pár osobnějších vět s jedním vojákem mexického původu, který se jí nečekaně začal svěřovat přímo shora z tanku. „Já už fakt nemůžu! Jsem tu už tři měsíce a dál to nesnesu. Každý den se sám sebe ptám, co tu ksakru dělám. Dnes ráno mi zabili dva partáky. Ztraceně, vždyť ani netuším, kdy se budu moct vrátit ke své ženě a dítěti.“

O Američanech hlídkujících v Bagdádu koluje nespočet historek, z nichž většina je s největší pravděpodobností přehnaná nebo vymyšlená. Například, že v zoufalství z narůstajícího počtu atentátů vtrhávají do domů a ubližují místním pod záminkou hledání zbraní. Některá z těchto obvinění jsem se pokusil ověřit, vždy se ale ukázala jako nepodložená. Pravdou je, že nikdo neví, čemu se dá věřit, ať už jde o jakékoliv téma. Poprvé v historii se Irák těší absolutní svobodě tisku – vydávat vlastní deník nebo časopis už může dnes bez povolení kdokoliv. Jen v Bagdádu vychází přes padesát titulů (od dubna, kdy padla vláda Saddáma Husajna, zde vzniklo asi sedmdesát politických stran, některé jen s jedním členem), informace vycházející v tisku jsou ovšem tak neuvěřitelné a protichůdné, že si všichni stěžují na naprostou nejistotu o tom, co se doopravdy děje.

Pana Kahtawa K. Al-Aniho jsem navštívil ve čtvrti Sadea po tom, co jsem se doslechl, že se u jeho sousedů během předchozí noci udál velmi násilný incident s několika mrtvými. Ve skutečnosti se to stalo o pět domů jinde. Jednotka při vstupu do domu vyrazila dveře. „*This is no good, sir!*“ Zemřel jeden Iráčan. Našly se ale zbraně? Stříleli na vojáky? To

neví a ani to vědět nechce. Pan Al-Ani žil tři roky v anglickém městě Reading a na pobyt v zahraničí vzpomíná v dobrém. Doma pracoval jako technik na ministerstvu zemědělství, ale stejně jako všechny ostatní úředníky svrženého režimu ho Prozatímní koaliční správa propustila. Taková nespravedlnost! Pan Al-Ani a jeho kolegové Saddáma Husajna a stranu Baas nenáviděli, členy strany se stali jen z donucení a z amerického osvobození měli velkou radost. Ale co je to za osvobození, když bezdůvodně sebralo zaměstnání desítkám tisícům rodin považující se za oběti bývalého režimu a nevytáhlo je z bídy, ve které žily? „*This is no good, sir!*“ Pan Al-Ani je starší a důstojně působící muž, který má vlasy ostříhané skoro dohola a po těle mu tečou čůrky potu. Jeho děti ho papírovými kapesníky otírají a on se mi neustále omlouvá za to, že kvůli nedostatku proudu nefunguje větrák. Dříve nesnášel Saddáma Husajna a stranu Baas, ale dnes nenávidí Američany. Když se loučíme, ukazuje mi svoje auto, které kvůli strachu z toho, že mu ho někdo ukradne, nenechává na ulici a dodává, že už se ani neodvažuje vytáhnout paty z domu, aby se k nim nikdo nevloupal a dům jim nezapálil. „*This is no good, sir!*“

Solidarita s Palestinci, proti-izraelská propaganda servírovaná během celého období diktatury a bezpochyby také vzpomínka na izraelské bombardování v roce 1981, které zničilo atomovou elektrárnu Osirak (v té době ve výstavbě s francouzskou pomocí) – to vše jsou příčiny silného protiizraelského citění hluboce zakořeněného v irácké společnosti. To se od pádu režimu stalo podhoubím pro nejrůznější fámy o pronikání židovského kapitálu do Iráku, z nichž některé jsou opravdu šílené. Když jsme projížděli kolem Hotelu Ekal na bagdádské třídě Waziq, dva iráckí přátelé mi ukazovali starou, šedivou a zjevně uzavřenou budovu se slovy: „To koupili izraelští Židi. Za hubičku skoupili celé město.“ V následujících dnech ještě od pár dalších lidí uslyším, že Izrael dostal od Prozatímní koaliční správy monopol na rozvoj cestovního ruchu v Iráku, což je naprosto nesmysl, kterému ovšem mí informátoři bezmezně věří. Jednoho rána po tom, co jsem navštívil trh se starými knihami na ulici Al-Mutanabbi, jsem v jednom podniku popíjel kávu a stále zákazníci najednou rozrušil pohled na sousední ulici, kde spatřili elegantního džentlmena s květovanou kravatou a pestrobarevným kapesníkem v kapse saka (tyto doplňky nikdo v místním horku nepoužívá) obklopeného působivými bodyguardy s dlouhými puškami nebo samopaly, v černých vestách a dobře padnoucích tmavých brýlích. Všichni místní štamgasti si mezi sebou začali rozhořčeně šeptat o tom, že tohoto výstředně působícího muže určitě poslali z Izraele. Ve skutečnosti se jednalo o italského velvyslance. Jak ale velmi dobře vědí všichni romanopisci, z představ se rodí realita – několik dní nato sunnitští

imámové z Mosulu vyhlásili fatwu vyhrožující smrtí všem Iráčanům, kteří by své domy nebo pozemky prodali Židům.

Tři války, dvanáct let mezinárodního embarga a přes třicet let baasistické satrapie udělaly z Bagdádu, o němž se v padesátých letech mluvilo jako o velmi atraktivní metropoli, nejošklivější město na světě. Strategická centra moci Saddáma Husajna, ministerstva a státní budovy, početná sídla tyrana a jeho kompliců předvádějí své otevřené chřtány a prázdná břicha po zásazích přesnými americkými bombami. Po okolí jsou rozesety domy a nejružnější budovy, jež vykradli a zapálili po americké invazi, kdy město zaplavila vlna kriminality, která dodnes neodešla. Alibabové okradli a na ulici vypudili bez majetku a střechy nad hlavou polovinu města. Kdo za tímto drancováním stojí? Saddám Husajn se rozhodl oslavit své znovuzvolení v prezidentských volbách, ve kterých získal sto procent hlasů, a 15. října 2002 otevřel brány vězení všem nepolitickým vězňům (a zároveň většinu těch politických poslal na smrt). Kolik jich bylo propuštěno? Dostávají se ke mně různorodá čísla, která se pohybují mezi 30 a 100 tisíci. Toto sice nevysvětluje všechno současné bezpráví, ale určitě valnou část spáchaných zločinů, jak mě ujistil arcibiskup Fernando Filoni, vyslanec Jeho Svatosti papeže (a odborník na krizové situace, který diplomatickou kariéru začal na Srí Lance, když tam propukly masakry vedené místním tamilským obyvatelstvem, a zastupoval Vatikán i v Teheránu, když na město během války s Irákem padaly bomby, které „je nenechávaly spát“.) „Nedostatek svobody v každodenním životě už z principu způsobuje katastrofu. Proto papež, který je velmi moudrý, tuto válku nepodpořil. Spojené státy na to chtěly jít příliš rychle a najednou narazily na něco, co neočekávaly – na všeobecný vandalismus.“

Je také velmi pravděpodobné, že nenávist nahromaděná vůči vládnoucí třídě vyprovokovala oběti režimu k ničení sídel představitelů moci a míst spojených s režimem. Ale proč i továrny? Nagi Al-Jaf, ostřílený obchodník působící v Bagdádu a v kurdském městě Sulajmáníja, mi vypráví, že obrovská polostátní továrna na pivo Farida, ve které měl akcie, byla Alibaby bez soucitu srovnána se zemí. „Chápu, proč ukradli věci, které si nechali nebo je mohli prodat. Ale nerozumím tomu, proč zničili všechny stroje a potom, jako by jim to nestačilo, je zapálili.“ Kolik podniků v Bagdádu se stalo obětmi podobných útoku? Odpovídá kategoricky: „Všechny.“ Žádám ho, aby nepřeháněl, aby byl objektivní. Dlouze se zadívá na hvězdy na nebi nad Sulajmáníjou a zopakuje: „Všechny. V Bagdádu nezbyla jediná průmyslová továrna, která by nebyla srovnána se zemí.“ Jak si to tedy mám

vysvětlit? Možná je to tím, že národ nemůže přežívat kastrovaný a tonoucí v děsivém potupení a servilnosti, bez možnosti zareagovat, tak, jak žili Iráčané tři desetiletí během diktatury strany Baas (arabské, nacionalistické, fašistické a stalinistické strany, založené v Damašku v roce 1947 křesťanem syrského původu Michele Afleqem) a čtyřicet let během diktatury Saddáma Husajna. Ve chvíli, kdy se jim 9. dubna 2003 dostalo naprosté svobody, nemohli zareagovat jinak než výbuchem anarchie, nevázanosti a barbarství, který zničil Bagdád a na duších všech místních zanechal krvácející rány.

Protože nefungují žádné veřejné služby a na ulicích nestojí dopravní policisté, doprava v Bagdádu se dá přirovnat k peklu. (Benzín je tu za hubičku. Plná nádrž nestojí ani půl dolaru.) Každý řidič jezdí, kudy se mu zachce, takže nehody jsou tu na denním pořádku a zácpy všechny přivádí k šílenství. Nicméně alespoň v dopravě jsem si povšimnul známek „spontánních institucí“, jež definoval rakouský ekonom Friedrich Hayek, který tvrdil, že díky tomu, že nevznikly na popud žádné vyšší autority, ale občanské společnosti, nejlépe zastupují její zájmy a nejdéle vydrží. Když už je zácpa k nevydržení, na scéně se objeví dobrovolníci vybaveni píšťalkou a holí a začnou provoz řídit. A řidiči v zácpě je poslouchají, uleví se jim, že jim konečně někdo zase říká, co mají dělat. V některých čtvrtích se obyvatelé, kteří už mají plné zuby panující nejistoty, sdružují do skupin dohlížejících na bezpečnost a svázejí odpadky na rohy ulic, kde je poté spalují. A tak chodci v Bagdádu procházejí nejen mezi sutinami, ruinami, ohořelými stavbami nebo hromadami smetí a nánosy špíny, ale také skrz páchnoucí dým, kterým Bagdád bojuje proti odpadkům, jež by jinak město pohltily.

Nicméně asi to nejhorší pro trpící obyvatele iráckého hlavního města je nedostatek elektřiny a pitné vody. Výpadky proudu jsou na denním pořádku a v některých čtvrtích se protahují na celé dny. Obyvatelé jsou bezbranní vůči tropickým teplotám, které ve stínu neklesají pod čtyřicet stupňů a někdy se vyšplhají až k padesátce. Život v podobném žáru, v naprosté tmě a bez tekoucí vody se rovná pravým mukám. U přátel z Iberoamericko-evropské nadace, která do Iráku již přivezla 500 tun potravin, léků a přístroj na čištění vody, a kde se o mě starali během mého prvního týdne v Bagdádu, jsem na vlastní kůži zažil strasti, které Iráčané musí snášet již tři měsíce. Obvykle elektřina naskočila za chvíli, ale občas trval výpadek tak dlouho, že nebylo možné uvařit, umýt se nebo zapnout větrák. Aby se mí hostitelé neupekli, vynášeli si matrace na zahradu, švábi jim byli milejší než udušení. To vše vede k demoralizaci, jedné z překážek, kterou budou muset Iráčané

překonat, aby se jejich země proměnila z jednoho z nejzkaženějších a nejbrutálnějších autoritářských režimů, co kdy lidstvo spatřilo, v moderní, prosperující a demokratický národ a nechala za sebou historii připomínající dlouhou noc plnou despotismu a násilí.

Je tato přeměna realistická a dosažitelná, nebo se jedná o pouhý přelud, vzhledem k tomu, že se bavíme o společnosti, která nemá se svobodou žádnou zkušenost a navíc je rozdrobena vlivem vnitřních rozporů a mocenských bojů? Je rozumné se domnívat, že by Arabové, Kurdové, Turkmeni, šíitští a sunitští muslimové se vším, co je rozděluje, a chaldejští, asyrští, latínští a arménští křesťané, původní vesnické obyvatelstvo a rozlehlé městské komunity dokázali společně fungovat v systému otevřeném a pluralitním, tolerantním a flexibilním, laickém a konsenzuálním, který by umožnil 25 milionům obyvatel Mezopotámie – místu, kde se zrodilo písmo, které je kolébkou největších světových náboženství a moderních civilizací a místem vzniku první velké sbírky zákonů v historii, Chamurappiho zákoníku – dosáhnout důstojného a svobodného života? Nebo se jedná jen o bláznivé poblouznění podobné tomu, jež postihlo jejich mytické předky, kteří chtěli vztyčit věž sahající až do nebe a skončili frustrací a ztracením v ohromném zmatku Babylónu?

Do Iráku jsem přijel, abych zkusil zjistit, zdali na tyto otázky existují nějaké přesvědčivé odpovědi. Dvanáct dní je velmi krátká doba, ale je to přece jenom lepší než nic.

Fotografie

Příběh Jasmíny

Je mi třináct let a jmenuji se Jasmína. Jsem nešťastná kvůli tomu, co se stalo mému bratříčkovi Ahmedovi, bylo mu 12 let. Byl na mě závislý, ještě víc než na babičce nebo na mamince. Od chvíle, kdy jsme se probudili do chvíle, kdy nás poslali do postele, jsme byli pořád spolu – hráli jsme si, povídali si nebo doma pomáhali, s čím bylo potřeba. Ahmed byl rád za šaška a často jsme se jeho vtípkům smáli. Říkávala jsem mu, že jednou bude vystupovat v televizi a babička se kvůli tomu vždy hněvala, podle ní to je zaměstnání pro nestoudné lidi a hříšníky. Babička je silně věřící a má zastaralé názory. Moje maminka je modernější, ale aby ji nerozčilila, často předstírá, že s ní souhlasí. Nechci žít jako ony. Jaká je moje budoucnost? Ony se také kvůli Ahmedovi trápí. Neviděly jsme, jak se to stalo. Ahmed spolu se třemi chlapci ze sousedství prohledával smetiště na náměstíčku za rohem a našel tam plechovku od konzervy. Celý šťastný ji zdvihl, aby ji ukázal kamarádům, když ta plechovka vybuchla a zabila ho. Doma už jsme zbyly jenom samé ženy. Budu někdy svobodnější než dnes?

Alláhův hlas

Je pátek a bagdádská mešita bratrů Kadhimových, Al-Khadamiya, pro nás šíity třetí nejdůležitější, praská ve švech. Imám ještě nezačal mluvit a to, co vychází z tohoto reproduktoru a jako déšť dopadá na hlavy věřících, je hlas Alláha, Nejvyššího. Tedy, vychází z něj jeho slova, vepsaná do Koránu, z něhož nám při čekání na promluvu imáma dva duchovní čtou verše vhodné pro tuto příležitost. Na jednu stranu se máme dobře. Padl tyran a jeho nenáviděná strana Baas, která se k nám, šíitům, chovala krutě a zavraždila miliony našich bratrů. Ale na druhou stranu všude vládne nejistota, ničeho není dost a všichni se bojí. Co teď přijde? Zůstanou Američané v Iráku dlouho? Když svrhli Saddáma Husajna, lidé byli s jejich příchodem spokojeni a bourali diktátorovy sochy. Ale od drancování se to změnilo. Nemáme elektřinu, vodu, policii, nikdo tu neuklízí a nejhorší je, že není práce. Všichni netrpělivě čekáme na slova moudrého imáma, který nám vše osvětlí a pomůže nám najít světlo tam, kde dnes vládne temnota.

Pojízdné knihkupectví

Trh se starými knížkami na ulici Al-Mutanabbi vstává z mrtvých. Během posledních let vlády Saddáma Husajna a baasistů sem téměř nikdo nezavítal; všichni se báli udavačů z tajné policie Mukhabarat, kteří sem chodili zatýkat prodejce zakázaných knih a jejich zákazníky. Dnes už není v Iráku zakázaného nic. Všechny utajované knihy zase spatřily světlo světa, od moudrých spisů šíitských imámů žijících v Iráku v exilu po letáky komunistů. A také přichází hodně časopisů s nahými ženami z nemravné Káhiry a Bejrútu. Téměř všichni jsou bez práce, a proto rozprodávají knihovny za výhodné ceny. Obchodník s dobrým čichem, jako já, si může dobře vydělat. Zákazníci mi nechybí. Mé pojízdné knihkupectví je zatím plné, protože ještě není ani osm ráno. Až ve dvě odpoledne trh skončí, auto mi zase zaplaví sluneční paprsky, protože v tu dobu už bude zboží prodané.

Siláci

Svět se může zhroutit, ale nikdo a nic, kromě smrti, nepřeruší naše pravidelné cvičení. Tři hodiny dopoledne, tři večer, během mnoha měsíců – to je cena těchto svalů. Sáhněte si, jako ze železa, že? Naše posilovna byla naštěstí ušetřena amerických bomb. Když začalo drancování, seběhli jsme se sem a všichni tři jsme se postavili do dveří. Bez tyčí a zbraní, jen svými svaly jsme zastrašili všechny zločince, co se tu potulovali se špatnými úmysly. Naše tělocvična je jedním z mála míst v Bagdádu, které nezničili nebo nezapálili. Nikdy bychom to nedovolili, ani kdyby nás to mělo stát život. Toto je náš opravdový domov a jsme tu šťastní.

Čaj a sympatie

Vím, jak připravit ten nejlepší aromatizovaný čaj na celé ulici Karráda In, přesto se mi ale zákazníci vyhýbají a raději zajdou ke konkurenci, i když jejich bylinky nejsou tak čerstvé a aromatické jako ty moje a nemají tam tak čisté šálky. A proč? Někdo mi jednou během hádky řekl, že se mi kolemjdoucí vyhýbají kvůli mému protivnému obličejí, který je děsí. Měl pravdu? To není spravedlivé. I když možná vypadám vychloubavě, jsem citlivý člověk, kterého někdy až dožene k slzám, když za třpytícího se úplňku slyší zpěv svého kanárka. Také skládám písničky a dokážu recitovat hodně básní z paměti. Dáte si čaj?

Chlapec s holuby

Holubi v Bagdádu už neumí létat. Jsou nemocní, a když jsou ve vzduchu, najednou jim ochabnou křídla a oni padnou k zemi jako střely. Tyto dva jsem našel na smetišti, kde jsem prolézal dráty a zkoušel najít něco k snědku. Holubi byli zvláštně zkroucení a lapali po dechu. Kdybych mohl, postaral bych se o ně, ale nevím jak. Když je tady nechám, rozcupují je toulaví psi. Poprosil jsem jednoho vojáka, aby se slitoval a jednou ranou je zastřelil, aby aspoň už víc netrpěli. Ale on mi nerozuměl. Myslel si, že po něm chci peníze, tak mi jen ukázal prázdné kapsy.

Bílé fazole

Kais Olewi je sedmatřicetiletý pohledný a dobře stavěný Iráčan s jízvou na čele připomínající malého hada, kterému se pokaždé, když na stole uvidí bílé fazole, obrátí žaludek vzhůru nohama. A to kvůli události, která se odehrála už před osmnácti lety, ale do paměti se mu vryla nadosmrti, dost možná i na déle.

Tehdy mu bylo devatenáct let a jednoho nešťastného dne byl zadržen při razii na studenty, které rutinně vykonávala politická policie Saddáma Husajna. Odvedli ho na Ústřední vedení bezpečnosti v Bagdádu (spadající pod tajné složky Mukhabarat) a během rána následujícího dne, vlastně ještě před výslechem, ho začali mučit. To bylo taky běžné. Pověsili ho za paže tak, jak se věší jehně, aby vykrvácelo, a potom mu, během výslechu, začali dávat šoky elektrodami, jež tlačítkem ovládal šéf tří policistů, kteří s Kaisem sdíleli přítomí úzkého sklepa. Kaise zasahovaly elektrické výboje pravidelně, ze začátku do nohou. Potom se začaly přesouvat vzhůru po těle, až dosáhly nejcitlivějších bodů – konečníku, penisu a varlat.

Kais Olewi si z toho rána (prvního z mnoha podobných) nevzpomíná na své bolestné vzlyky, ani na zápach vlastního připáleného masa, ale na to, jak na něj jeho mučitelé často zapomínali a pohružovali se do osobních rozhovorů, o rodinách nebo o nějakých banálních věcech, zatímco Kais Olewi visel ve vzduchu, s napolo vymknutými klouby, zachvácen bolestí a jediné, po čem toužil, bylo ztratit vědomí, což se mu ale nedařilo. V poledne těm policistům přinesli oběd, mísu horkých bílých fazolí. Kais si dodnes moc dobře vzpomíná na tu libou vůni, které měl plný nos, zatímco poslouchal, jak se muži dohadují o tom, kdo z kuchařů z Ústředního vedení tajné policie tento pokrm umí připravit nejlépe. Čas od času, aniž by přestal žvýkat, si jejich bezcitný šéf vzpomněl na zavěšeného. Asi aby ulehčil svému svědomí a vynahradil to, že se nechal rozptýlit, zmáčknul to zatracené tlačítko a Kais Olewi dostal výboj do mozku. Od té doby nemůže vařené bílé fazole vidět ani cítit, aniž by se mu neudělalo zle.

Kais Olewi byl odsouzen na doživotí, ale měl štěstí. Ve věznici Abú Ghrajb strávil pouze osm let, od roku 1987 do 1995, kdy se dostal na svobodu díky amnestii. Od pádu Saddáma Husajna společně s dalšími bývalými vězni dobrovolně pracuje v Asociaci svobodných vězňů, kterou jsem dnes navštívil. Sídlí v prostorné a polorozbořené vile na břehu řeky

Tigris, kde se místní v pokojnějších dobách na večer procházeli pod nebem zbarveným do červena od zapadajícího slunce.

Dnes se toto místo červená plakáty s fotografiemi tisíců těch, kteří za diktatury zmizeli. Pohled na některé z nich, třeba na ty s obličejí znetvořenými kyselinami, je téměř nesnesitelný. Všechny pocházejí ze spisů, které si tajná policie zakládala o svých obětech, velká část z těchto materiálů ale shořela při úmyslně založených požárech. Asociace svobodných vězňů, fungující od pádu diktatury, ovšem z policejních základen a dalších úřadů účastnících se represe shromáždila všechny nezničené dokumenty. Dlouhé zástupy lidí zaplňují chodby, místnosti, schody, kde dobrovolníci na improvizovaných stolech nebo na všelijakých kartonech na klíně vyplňují formuláře, vytvářejí seznamy jmen, porovnávají data a snaží se pomoci nespočtu lidí (včetně mnoha žen), již sem přichází s prosbou o pomoc při hledání rodičů, dětí, sourozenců, bratranců a sestřenic, kteří se jednoho nešťastného dne, před x měsíci a lety, vytratili z jejich života, jako by snad zmizeli působením nějakého mocného kouzla.

V Iráku působí i další podobné lidskoprávní organizace, tato je ale největší. Má pobočky v 18 provinciích země, s výjimkou Ramádí, a do určité míry se těší podpoře mezinárodního společenství a Prozatímní koaliční správy pod vedením Paula Bremera. Dnes se hlavně snaží pomoci rodinám nalézt zmizelé příbuzné a poskytnout jim dokumentaci potřebnou pro podání žaloby a žádosti o odškodnění od irácké vlády (až bude nějaká existovat). Při Asociaci také působí skupina dobrovolných právníků, která příbuzným zmizelých poskytuje poradenství. Jeden z nich, Ammar Basil, mi popsal pár svých děsivých případů, třeba zastřelení novorozeněte, jehož rodiče, lékaři, vystupovali proti Saddámu Husajnovi. Ti byli přinuceni vraždu sledovat, před tím, než popravili i je.

Místopředseda Asociace svobodných vězňů, Abdul Fattah Al-Idrissi, tvrdí, že, i když se to může zdát přehnané, počet zavražděných a zmizelých od prvního státního převratu provedeného stranou Baas v roce 1963, po kterém se nedalo zabránit vzestupu Saddáma Husajna, se pohybuje mezi pěti a šesti a půl milióny, což představuje asi dvacet procent irácké populace. „Tomu se nevyrovná ani Hitler,“ dodává. Na podobně přehnaná čísla jsem už zvyklý, slýchávám je tu často, neodvětim mu tedy, že mi to připadá nepravděpodobné. Na tom ovšem nezáleží, podobné zveličování je mnohdy výmluvnější než objektivní data, která stejně nebudou nikdy známa. Vyjadřuje především zoufalou

reakci bezmocných lidí zasažených hrůznými zločiny, jejichž průběh se nám nikdy nepodaří zrekonstruovat, jen nepřesně odhadnout.

Utlačováni byli všichni, etnika, společenské třídy, náboženské skupiny, ale především trpěli Kurdové a šíité. „Privilegovanými“ oběťmi byli intelektuálové – profesori, spisovatelé, umělci – osoby, kterým Saddám Husajn, (jenž byl, i přes svá pochybná studia práv během exilu v Káhiře, omezený pragmatik) vůbec nedůvěřoval. Místopředseda Asociace mě ujistí, že ze studia patnácti set případů je zjevné, že se režim rozhodl skoncovat se všemi vzdělanými lidmi. Podíl vzdělaných lidí a vysokoškoláků je mezi zavražděnými a zmizelými obrovský. Z povrchu zemského byly bezdůvodně odstraněny vesnice, celé čtvrti, klany a rodiny v často bezdůvodných operacích – v době, kdy Saddám Husajn měl absolutní moc a těšil se ponížené poslušnosti svého lidu v zemi ochromené strachem. Podle pana Al-Idrissiho to vypadalo, že Husajna čas od času zachvátila vražedná paranoia a zčistajasna se, snad pod vlivem nějaké předtuchy nebo hrůzné noční můry, rozhodl pro preventivní a výstražné vraždění. Jen to by vysvětlovalo, proč počet obětí tak neuvěřitelně rostl, v nedávno objevených hromadných hrobech se našly vyvražděné celé rodiny. Jindy mělo kolektivní zabíjení jasný účel – například potrestat šíitskou většinu za rebelie z roku 1991 nebo hromadně poarabštit naftovou oblast Kirkuk a oslabit tak moc kurdské populace pomocí hromadného vyhlazování a nahrazování kurdských komunit sunnitskými. Prostory náležící tajné policii Mukhabarat nebyly dostačující, proto bylo k mučení využíváno všechno zázemí patřící straně Baas. K nejčastějším způsobům mučení patřily šoky elektrickým proudem, vydloubávání očí, vytrhávání nehtů, vymykání kloubů zavěšováním, leptání kyselinami nebo na vězně lepili kousky vaty nasáklé alkoholem a proměňovali je tak v lidské louče. Když byla o úmrtí informována rodina, což se nedělo často, většinou byl jako důvod smrti uveden „zánět mozkových blan“.

Asociaci se podařilo získat poklad – očitého svědka jednoho z mnoha těchto šílených masakrů, který se udál ve městě Tuz na sever od Bagdádu, ve směru na Kirkuk. Svědek pracoval jako řidič autobusu, který, i s ním, zabavila policie. Celé operace se tak pasivně zúčastnil. Objížděl vesnice a pozoroval, jak se jeho autobus naplňuje rodinami, manželi doprovázenými prarodiči a dětmi, které svázela policie z širého okolí. Baasističtí pomocníci ho s jeho lidským nákladem nasměrovali na pláň na periferii města Tuz. Tam už čekaly tisíce lidí, které policie a straničtí vojáci vykládali z nákladňáků, dodávek a autobusů, jako byl ten jeho, a které hned po výstupu donutili kopat podlouhlou jámu

ve tvaru zákopu. Řidič tam prý dorazil ve čtyři odpoledne a kopání trvalo celou noc. Když byl příkop dostatečně hluboký, policisté a baasističtí vojáci si nasadili plynové masky a jednu vnutili i jemu, ochromenému hrůzou.

Vyděšený dav byl výstřely a údery puškou natlačen do vykopané jámy a kromě lidí vojáci do příkopu shazovali i jedovatý plyn. Do východu slunce bylo po všem. Řidiče vrazi poslali pryč, aniž by se mu odvděčili za poskytnuté služby, a doporučili mu, aby pamatoval na diskrétnost. Hrob našli nedávno. Jedná se o jeden z mnoha, které jsou postupně objevovány po celém Iráku, někdy skrývají až čtyři nebo pět tisíc mrtvol. „Spíše než hroby to byly zákopy,” upřesňuje Abdul Fattah Al-Idrissi. Také dodává, že v některých případech neměly oběti to štěstí, že je zabil plyn, protože je baasisté raději pohřbili zaživa.

Tisíce lidí doufají, že v některém z nedávno objevených hrobů, svědčících o hrůzné irácké minulosti, najdou ostatky svých příbuzných. Je mezi nimi i starší pár, který od dubna, kdy došlo k pádu režimu, objíždí zemi a hledá kosti syna, jenž se vypařil před dvěma lety. Matka je vážně nemocná a podle jejich dcery oba drží naživu jen představa, že se jim podaří získat zpět ostatky milovaného syna. Jejich dceru, paní Al-Sarratovou, jsem navštívil v chatrném a skromném domě ze dřeva, postaveného na sloupech. „Můj život je třicet pět let bolesti,” podotýká bez pláče a s kamennou tváří; sálá z ní síla a vypadá, jako by její tělo bylo napěchováno zoufalstvím. Nedá se říci, kolik jí je let, černá abája odhaluje jen její tvář. Vedle ní stojí dvě dcery, velmi mladé a také zahalené, během celého rozhovoru se ani nepohnou a nepromluví, připomínají tragické sochy. Místnost působí prostě, sálá z ní teplo, je plná portrétů a z oken se skýtá majestátný pohled na řeku Tigris.

„Nemohli jsme už ani dýchat nebo se modlit, postihovalo nás jedno neštěstí za druhým. První přišel na řadu jeden z nejmladších chlapců rodiny. Studoval na střední škole a podepsal se pod žádost o peníze na pohřeb zesnulého spolužáka. Někdo ten seznam podpisů, který byl jen soucitným gestem, poslal na bezpečnost. Všichni chlapci byli zadrženi a odsouzeni k deseti letům ve vězení za spiknutí. Někteří tam zemřeli.“

Další z bratrů paní Al-Sarratové byl voják. Za osm let války s Iránem byl třikrát zraněn. „Hrdina, že?” Ale jednoho dne ho zadrželi po tom, co ho někdo nařkl, že chce z vojska utéct; za to hrozilo vězení a useknutí ucha, pokud tedy nebyl hned udělen trest smrti. Rodina se o tom doslechla neoficiálně, obíhání úřadů k ničemu nevedlo. O bratrovi již nikdy neslyšeli.

Netrvalo to dlouho a následovalo třetí neštěstí. Jedné noci za diktatury zmizel jejich otec. Tři roky poté rodině někdo donesl papírek, na kterém stálo „Běžte do vězení Abú Ghrajb“, vězení na okraji Bagdádu, známé politickými vraždami a drsným mučením. Tam se s ním zase shledali a na pár minut jednou za několik měsíců ho tam mohli navštěvovat. Propustili jej po šesti letech, stejně záhadně, jak ho zadrželi. Nikdo mu neřekl, čeho se vlastně dopustil.

Nakonec došlo i na nejmladšího bratra, který zmizel, když režim v krvavé orgii potlačil šíitské povstání v roce 1991. Sloužil v kuvajtské válce. Naposledy byl viděn ve službě v Nadžafu, měl na sobě uniformu. Od té doby o něm nikdo neslyšel a právě tohoto syna rodiče paní Al-Sarratové hledají během svého bolestného putování po hromadných hrobech rozesetých po celém Iráku.

Při loučení, kdy jsem ještě napůl ohromen ledovou sprchou žalu a krutosti, která zchladila moje ráno, paní Al-Sarratové místo obvyklého pokynutí s pravou rukou na srdci podám ruku. Oplatí mi to vyděšeným pohledem.

V Hotelu Rimal, kam jsem se uchýlil kvůli několika mizerným hodinám s klimatizací, která mi umožní se konečně trochu vyspat, i když tak zrazuji pohostinnost svých přátel z Iberoamericko-evropské nadace, jsem odpoledne potkal představitelku kanceláře Spojených národů. Jako by už nebylo dost toho barbarství, předmět naší konverzace mě právě uvrhl do deprese a jsem si jistý, že mi dnes v noci přivodí noční můry. Jsem odkázán na ještě nezveřejněný výzkum organizace America's Watch, k němuž má přístup a který pojednává o znásilněních a únosech žen v Bagdádu od 9. dubna, kdy propukla anarchie. Toto téma je v irácké společnosti tabu, protože podle tradiční morálky je znásilněná žena potupou pro svou rodinu a místo soucitu a solidarity si zaslouží opovržení a nenávist. Oběť moc dobře ví, že její život skončil, nikdy se neprovdá a ve vlastním domě bude podrobena zesměšňování a vyloučení. Není vzácností, že ji otec nebo některý z bratrů zavraždí, aby ji očistil. Justice vždy na podobné středověké „vraždy ze cti“ nahlížela s porozuměním a pachatelé většinou dostávají jen symbolické tresty, které nepřesahují tři nebo čtyři měsíce vězení. Organizace America's Watch shromáždila svědectví 25 unesených a znásilněných bagdádských holčiček, dívek a žen, které ze zjevných důvodů nechtějí nic nahlašovat. Nejenom proto, že tu dnes nefunguje policie a soudy, ale hlavně proto, že i v době, kdy existovaly, a pár statečných žen se odvážilo zločin nahlásit, žádný

pozitivní výsledek to nepřineslo, obzvlášť ne pro oběti. Byly jen více vystaveny opovržení a ponižování ze strany veřejnosti a ještě větší nevraživosti ve vlastní rodině. Podle zprávy America's Watch se tedy znásilněné dívky a ženy snaží zoufale utajit, co se jim stalo. Stydí se a vyčítají si to, jako by ve skutečnosti nesly za své neštěstí vinu jen ony samy.

Ted' už chápu, proč u vchodu před Univerzitou v Bagdádu, kterou jsem včera navštívil, stálo tolik matek a čekalo na dcery, aby si je odvedly domů, jako by čekaly na děvčátka z mateřské školky.

Cizinec

Ten, co tam sedí, je cizinec, pořád se rozhlíží a bez přestání si něco zapisuje. Nemůže to být špion, ti se chovají nenápadněji. Snaží se, aby si ho nikdo nevšiml, ale tím jen víc upozorňuje na svou jinakost. Poprosil o čaj, ale protože není zvyklý pít jej tak horký, po prvním doušku si spálil jazyk, sykl bolestí a tvář se mu zkroutila do směšné grimasy. Možná je to básník nebo spisovatel. Asi mu řekli, že je to tu proslavené tím, že si sem chodí povídat, předčítat svá díla a debatovat nejlepší básníci z Bagdádu. Zřejmě si myslí, že v takovém vyhlášeném a tvůrčím prostředí načerpá inspiraci. A proč by ne? V jeho zemi je asi chladno, protože se hrozně potí a čas od času se zoufale podívá na větrák na stropě, který nefunguje kvůli výpadku elektřiny. Co si asi píše do toho svého sešitu a v jakém jazyce? To by mohlo být dobré téma na odpolední diskuzi.

2. Komentář

V tomto komentáři uvedu obecné informace o originálu, stanovím si překladatelskou zakázku, provedu stylistické zařazení a překladatelskou analýzu originálu, popíšu metody překladu, překladatelské problémy a posuny. V komentáři budu uvádět příklady z překladu a originálu, označené jako (P, strana) a (O, strana).

2.1. Překladatelská analýza výchozího textu

2.1.1. Obecné informace

Autorem knihy *Diario de Irak* je peruánský spisovatel Mario Vargas Llosa. Publikace je sbírkou reportáží, které Vargas Llosa napsal pro španělský deník *El País* během své návštěvy Iráku mezi 25. červnem a 6. červencem 2003. Na konci knihy autor přidal čtyři reportáže, které se k jeho návštěvě nevztahují, tři napsané před jeho výjezdem do Iráku a jednu po, míněnou jako reakci na atentát na sídlo OSN z 18. srpna 2003. Kniha sestává z osmi kapitol, z nichž každá odpovídá jedné reportáži (*Capítulo 1. La libertad salvaje; Capítulo 2. Gente de Bagdad; Capítulo 3. Los creyentes; Capítulo 4. Saqueadores y libros; Capítulo 5. Frejoles blancos; Capítulo 6. <<Otelo>> al revés; Capítulo 7. Los kurdos; Capítulo 8. El virrey*) a z přílohy zahrnující čtyři reportáže nevztahující se k jeho irácké návštěvě (*Los desastres de la guerra, Moscas en la taza de leche, Democracia sobre las ruinas, Con las botas puestas*). Dále obsahuje prolog autora *El mal menor*, fotografickou přílohu s obsáhlými popisky snímků, krátké biografie autora a jeho dcery Morgany Vargas Llosové (autorky fotografií) a poděkování. Kniha byla poprvé vydána v roce 2003, druhé vydání, se kterým se pracovalo při překladu, je z roku 2005 z nakladatelství Punto de lectura.

2.1.2. Překladatelská zakázka

Při vyhotovování překladu je vždy klíčová překladatelská zakázka, která určuje účel překladu. Úkolem překladatele je vyhotovit takový komunikát, který bude co nejvíce odpovídat zadání klienta a bude funkčně ekvivalentní originálu. V tomto případě si můžeme představit, že se týdeník *Respekt* v jedné ze svých příloh rozhodl analyzovat vliv americké invaze na současnou situaci na Blízkém východě a redakce tedy chce mezi jinými reportážemi zahrnout i pohled na Irák těsně po americké invazi v roce 2003.

Překladatel má za úkol přeložit úvodní kapitolu knihy *La libertad salvaje* a kapitolu o násilí páchané bývalým iráckým režimem *Frejoles blancos*, která patří mezi nejpůsobivější z celé knihy. Výběr těchto dvou reportáží má přinutit čtenáře k zamyšlení nad tím, jestli jsou na tom Iráčané lépe dnes než před invazí a kolik z dnešních problémů Iráku vzniklo právě kvůli americké invazi. Překlad je také vyžadován u vybraných fotografií, jejichž popisky jsou krátké vymyšlené příběhy osob zachycených na snímcích. Pro *Respekt*, jako pro týdeník, který čas od času vydává literární přílohy, je zajímavý i fakt, že autorem reportáží je držitel Nobelovy ceny za literaturu, Mario Vargas Llosa. Do určité míry by se tak v reportážích měl udržet autorův styl, nicméně hlavním požadavkem je vytvoření překladu, který čtenářům přiblíží realitu Iráku v roce 2003. Překladateli je dáno k dispozici druhé vydání knihy *Diario de Irak*, ve kterém byly vybrané reportáže publikovány.

2.1.3. Stylistická charakteristika

Při analýze originálního textu a během překladu je důležité mít na paměti stylistické zařazení komunikátu a pojetí funkčních stylů v původním a cílovém jazyce. Současná česká stylistika je založena na teorii funkčních stylů, jejíž základy položil Bohuslav Havránek ve 30. letech 20. století. Funkční styl je definován jako styl objektivní, jako soubor „výrazových prostředků plnících jednu a tutéž konkrétní funkci nebo funkce přibližně stejné“.² Havránkově původní rozdělení na styl hovorový, odborný a umělecký se později rozšířilo o styl publicistický a v dnešní době se styly rozdělují následovně: funkční styl prostředkovací, odborný, publicistický a umělecký. Podle funkce projevu se tyto styly dále dělí na styly sdělovací a esteticky sdělné.³

Podle českého rozdělení spadá originál pod styl publicistický, konkrétně se jedná o reportáž, nicméně do určité míry vykazuje prvky stylu uměleckého. Mísí se v něm tedy znaky stylu sdělovacího (styl publicistický) a stylu esteticky sdělného (styl umělecký),⁴ které bude třeba při překladu brát v potaz a zachovat je do nejvyšší možné míry, aby zůstala přítomna osobnost autora originálu.

Publicistika je definována jako mezilidská komunikace informující o aktuálních společenských a politických událostech, která má kromě funkce sdělné funkci konativní.

---

² ČECHOVÁ, Marie. Současná česká stylistika. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-00-3. 28-32

³ Čechová, 31.

⁴ Ibid.

Ta je v textu patrná, autor svými úvahami, ke kterým používá například otázky, nutí čtenáře k zamyšlení se nad budoucností země, rolí bývalého režimu a americké invaze. Podle Jany Králové⁵ jsou pro publicistickou stylovou vrstvu časté následující jazykové prostředky: obrazná vyjádření (umožňují vyjadřovat kladný nebo záporný názor autora a umocnit jeho vyjádření), zkratky, anglicismy, vsuvky, intertextualita.⁶ Valná většina těchto prvků se vyskytuje i v originálu a budou podrobněji rozebrány v dalších oddílech této práce.

Při studiu španělské stylistiky jsem pracovala s publikací Miriam Álvarezové *Tipos de escrito*, která španělské textové typy rozděluje na vyprávění, popis, výklad, argumentaci, korespondenci, administrativní a právní texty.⁷ Španělský originál obsahuje prvky typické pro vyprávění, popis a argumentaci (např. výčty, citace, přirovnání), které často vidíme i v paralelních českých textech. Text je ovšem do určité míry nekonvenční v tom, že se na jeho formě výrazně projevuje styl autora, jakožto spisovatele krásné literatury. Dlouhá a složitá souvětí, „nabalující a kupící“ se informace, paralelismy, propojení formy a obsahu, obrazná vyjádření – to vše jsou prvky, při jejichž převodu do češtiny je třeba zvážit, jak budou působit na čtenáře navyklého na reportáže vycházející v českém tisku, jejichž autoři často nejsou spisovatelé krásné literatury a jejich osobnost se v nich neprojevuje v takové míře.

---

⁵ KRÁLOVÁ-KULLOVÁ, Jana. Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-404-2.

⁶ Ibid, 106–110

⁷ ÁLVAREZ, Miriam. *Tipos de escrito II, Exposición y argumentación*. ARCO LIBROS, 1993. ISBN 9788476351437.

2.1.4. Rozbor textu

Při rozboru textu jsem vycházela z teoretického rámce Christiane Nordové, která texty analyzuje pomocí vnětextových a vnitrotextových faktorů.⁸ Podle Nordové probíhá analýza vnětextových faktorů již před přečtením textu, což vede k vytvoření očekávání o vnitrotextových faktorech. Při četbě pak dochází k porovnání těchto očekávání se skutečnými vlastnostmi textu a celá tato interakce a závislost vnětextových a vnitrotextových faktorů má na čtenáře určitý efekt.⁹ Pro určení funkce komunikátu jsem použila klasifikaci Romana Jakobsona.¹⁰

2.1.4.1. Vnětextové faktory

Níže budu analyzovat následující vnětextové faktory: vysilatele a autora textu, záměr autora, adresáta, médium, kanál, místo, čas a funkci textu.

2.1.4.1.1. Vysílatel a autor textu

Podle Nordové mohou někdy vysílatelem a autorem textu být dvě různé osoby. K takovým případům dochází například u prakticky orientovaných textů, např. reklamních textů, zákonů, manuálů. Pro překladatele je klíčové zabývat se postavou vysílatele a autora, usnadní mu to rozklíčování autorova záměru, zjištění informací o místě, času a příčinách vzniku textu.¹¹ V případě knihy *Diario de Irak* je autorem a vysílatelem textu jeden člověk, peruánský spisovatel Mario Vargas Llosa. U reportáží je vysílatelem deník *El País*, i tak je ovšem u textů jasně uvedeno, že autorem je Vargas Llosa. Vysílatel se tedy u reportáží a u knihy neliší.

Mario Vargas Llosa se narodil v roce 1936 v Peru. Proslavil se v 60. letech minulého století knihou *La ciudad y los perros* (1962), po které následoval úspěch s románem *La casa verde* (1966), za který získal cenu Premio Internacional de Novela Rómulo Gallegos. Mezi jeho další díla patří *Conversación en La Catedral* (1969), *Pantaleón y las visitadoras* (1973), *La tía Julia y el escribidor* (1977), *La guerra del fin del mundo* (1981) nebo *La Fiesta del Chivo* (2000). Knihy *Pantaleón y las visitadoras* a *La Fiesta del Chivo* byly také zfilmovány. Vargas Llosa, který je také považován za klíčovou osobnost

---

⁸ Nord, 37.

⁹ Nord, 37.

¹⁰ JAKOBSON, Roman. Poetická funkce. Jinočany: H & H, 1995. Artes et litterae. Literárněvědná řada. ISBN 80-85787-83-0

¹¹ Nord, 47.

latinskoamerického boomu, získal v roce 1994 Premio Cervantes a v roce 2010 Nobelovu cenu za literaturu. Jeho nejnovějším dílem je román *Cinco esquinas* (2016).¹²

Vargas Llosa považuje spisovatele za „věčné buřiče a nespokojence“, kteří mají svou literaturou zabraňovat „duševnímu úpadku, rozvířit stojaté vody a podněcovat snahy o zlepšení“.¹³ Snaha poukazovat na určité společenské problémy se mimo jeho krásnou literaturu projevuje i v jeho tvorbě esejistické a žurnalistické, v rámci níž se dostal mimo jiné i k psaní reportáží pro *El País*. Vznikla tak série, která byla později vydána knižně jako *Diario de Irak*. Jedno z opakujících se témat ve Vargas Llosově díle je armáda (např. v románech *La ciudad y los perros* nebo *Pantaleón y las visitadoras*), kde se k ní autor vyjadřuje velmi kriticky. Vzhledem k tomu, že se v reportážích zabírá válečným konfliktem, tématu armády se taky dotkne. Je nutno ovšem podotknout, že z pasáží, ve kterých popisuje americké vojsko, žádná předpojatost vůči vojákům nečísí, snaží se je popsat jako lidské bytosti a ne jako jednu masu „zelených mozků“. Zdá se, že se do určité míry snaží o objektivní hodnocení působení americké armády a o více než jen odsouzení americké invaze (více *Záměr autora*).

2.1.4.1.2. Záměr autora

Identifikovat záměr autora, tedy účel, za kterým text píše, je podle Nordové pro překladatele klíčové, protože záměr neboli intence ovlivňuje jak obsah díla, tak jeho formu a povinností překladatele je zůstat věrný intenci autora originálu.¹⁴ Zde bych chtěla uvést dva různé záměry autora – a to jeho důvody pro publikaci knihy *Diario de Irak* a pro napsání reportáží. Podle Vargase Llosy vznikl *Diario de Irak* kvůli tomu, že chtěl, aby lidé vnímali reportáže jako jeden celek a ne jako útržky, což by mohlo vést ke špatné interpretaci autorových názorů. Pro překlad reportáží je ovšem důležitější důvod pro návštěvu Iráku, jak jej popisuje Vargas Llosa ve svém prologu z *Diario de Irak* ze září 2003, kde píše, že jeho cílem, jakožto odpůrce americké invaze, bylo ověřit si přímo v Iráku důvody, pro které invazi odsuzuje. Jak již ale bylo zmíněno v sekci *Vysílatel a autor*, i přes tento nesouhlas se Vargas Llosa snaží do určité míry působit objektivně a místo svých názorů nechává mluvit svědectví lidí, které v Iráku potkává. Subjektivnost

---

¹² "Cinco esquinas", la nueva novela de Vargas Llosa se publicará el 3 de marzo. *Agencia EFE* [online]. Barcelona, 2015 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://www.efe.com/efe/america/cultura/cinco-esquinas-la-nueva-novela-de-vargas-llosa-se-publicara-el-3-marzo/20000009-2745195>

¹³ VARGAS LLOSA, Mario. *Pantaleón a jeho ženská rota: Prolog*, s. 7. (Anežka Charvátová) Vyd. 2. Přeložil Vladimír MEDEK. Praha: Odeon, 2011, s. 7. Nobelova cena. ISBN 9788020713575.

¹⁴ Nord, 48.

Vargase Llosy se projevuje například v používání hodnotících a expresivních přívlastků nebo v samotném výběru témat.

Obecně by se záměr Vargase Llosy jako žurnalisty dal popsat jako snaha pochopit a informovat o situaci a budoucnosti Iráku po americké invazi. Veřejnosti se snaží představit Irák skrz osobní příběhy hrdinů každodenního iráckého života, se kterými se čtenáři mohou identifikovat lépe, než kdyby četli jen obecná fakta o tom, co se za režimu Saddáma Husajna a po invazi dělo. Za intenci autora by se tak dala považovat i snaha představit Iráčany jako „obyčejné“ lidi, kteří jsou čtenářům v mnohém podobní, ale odlišují se tím, že byli postiženi katastrofou a musí se s ní vyrovnat. Osobnost autora, jakožto autora krásné literatury, se projevuje nejenom v jeho stylu, což již zmíněno bylo, nicméně také třeba v tom, že se rozhodne doplnit fotografie vydané v *Diario de Irak* smyšlenými příběhy osob zachycených na snímcích. Tyto texty sice do určité míry mají co do činění s iráckou realitou, ale je na čtenáři rozhodnout se, jestli je bude považovat za součást reportáží založených na realitě nebo za výtvor představivosti Vargase Llosy.

2.1.4.1.3. Adresát

Adresát je jedním z nejdůležitějších faktorů podílejících se na finální podobě textu. Při překladu je potřeba mít na paměti, že adresát originálu a překladu se bude určitě lišit alespoň v tom, že oba pocházejí z jiné kultury a mluví odlišným jazykem. Adresátem originálu jsou čtenáři deníku *El País* nebo knihy *Diario de Irak*. V českém prostředí to jsou čtenáři týdeníku *Respekt*. Obsah reportáží není nijak ovlivněn tím, jestli vyšly v deníku *El País* nebo knižně. Rozdíly mohou existovat mezi motivací čtenáře, který si vyhledá reportáž v *El País* a čtenáře, který si zakoupí knihu *Diario de Irak*. Je pravděpodobné, že čtenář, který se rozhodne k četbě novinových reportáží, je primárně motivován tématem, tzn. situací Iráku po americké invazi, zatímco primární motivace k četbě knihy může spočívat v zájmu o tvorbu autora, Vargase Llosy. V tomto překladu se řídím hypotetickou překladatelskou zakázkou, kdy primárním důvodem pro publikaci reportáží není autor, ale jejich téma. Při rozhodování o možných překladatelských řešeních jsem se sice do velké míry snažila zachovat autorův jedinečný styl, nicméně v některých případech jsem se rozhodla zasáhnout ve prospěch čtenáře a usnadnit mu tak četbu textu, např. rozdělením velmi dlouhých souvětí (viz oddíl 2.3.2.1 *Rozdělování vět*), úpravou interpunkce (např. snížením počtu čárek) nebo vysvětlováním některých reálií, např. *řízená bývalým americkým diplomatem Paulem Bremerem* (P, 8).

I přesto, že Vargas Llosa je peruánský autor, v originálu se neobjevuje velké množství výrazů, které by ztěžovaly porozumění čtenářů z jiných španělsky mluvících částí světa, což může být zapříčiněno tím, že text je určen pro širokou veřejnost. V případě, že se v textu nějaký latinoamerikanismus vyskytne, Vargas Llosa na něj explicitně upozorňuje, např. v případě výrazu *frejoles* (O, 62).¹⁵ Díky tomu, že texty vycházely v deníku *El País*, který je dostupný na internetu, nebyli adresáti limitováni ani přístupem k originálu. Originál je tedy adresován komukoliv, kdo má odpovídající znalosti španělštiny a přístup k deníku *El País*, ať již v tištěné nebo v elektronické podobě.

I přesto, že reportáže jsou adresovány široké veřejnosti, předpokládá se, že čtenář má alespoň základní přehled o moderní historii Iráku a je schopen zvládnout složitost témat a autorova stylu. V originálu se pojednává o ekonomických, společenských a politických tématech v kontextu Iráku a Blízkého východu, adresáta by tedy tato témata měla zajímat a měl by mít základní přehled o Iráku (např. o Saddámu Husajnovi nebo o americké invazi z roku 2003) Kromě toho autorův styl, o kterém se bude více mluvit později v oddílech *Syntax*, *Lexikum* a *Překladatelské problémy a posuny*, bezpochyby vyžaduje vnímavého čtenáře, který se nezalekne velmi rozvitých souvětí a složitosti myšlenek nebo metafor a který naopak ocení jejich estetickou funkci.

Při překladu textu bych chtěla co do nejvyšší možné míry zachovat autorův styl, aby se neztratila umělecká hodnota textu a osobnost autora zůstala přítomna do co možná nejvyšší míry. Zároveň ovšem, jak již bylo zmíněno, chci dbát na srozumitelnost textu pro českého čtenáře.

2.1.4.1.4. Médium a kanál

Médium je definováno jako prostředek, kterým se komunikát dostává k adresátovi. V případě našeho originálu se jedná o tištěné médium. Španělský deník *El País*, ve kterém reportáže původně vycházely, začal být vydáván v roce 1976. Reportáže z cyklu *Diario de Irak* vycházely v sekci *El País Internacional* v období od července do srpna roku 2003. Překladateli byla v rámci zakázky dána k dispozici kniha *Diario de Irak*, která vyšla v roce 2005 v nakladatelství Punto de lectura, doplněna o fotografie Morgany Vargas Llosové. Text má v obou médiích stejný účel, informovat širokou veřejnost o dění v Iráku, lišit se mohou například přístupností. Jak již bylo zmíněno v sekci *Adresát*, reportáže z *El País*

---

¹⁵ Diccionario panhispánico de dudas: frijol o fríjol. *Real Academia Española* [online]. 2005 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://lema.rae.es/dpd/srv/search?id=WEo7DBq5vD6Ua7D32h>

(nebo z jiných deníků) jsou volně dohledatelné na internetu, zatímco kniha *Diario de Irak* je dostupná pouze v tištěné podobě a do dnešního dne pouze ve španělštině.

2.1.4.1.5. Místo a čas

U analýzy místa je důležité zamyslet se nad místem produkce textu a místem percepce. Originál je velmi silně vázán na místo vzniku, tzn. na Irák, což jde ruku v ruce s účelem textu informovat o dění v zemi. Místo produkce a místo percepce textu se v našem případě neshodují – zatímco text vzniká na základě návštěvy Iráku, jeho čtenáři budou převážně ze španělsky mluvících zemí (až na výjimky španělsky mluvících v Iráku). V textu se tedy objevuje řada iráckých reálií (např. názvy ulic a institucí, jména osob), které se autor snaží přiblížit svým čtenářům. Také čas zde hraje velmi důležitou roli, protože účelem komunikátu je analyzovat situaci těsně po americké invazi v roce 2003, obsah reportáží je tedy k tomuto roku silně vázán. V originálu se například vyskytuje *hasta el 31 de diciembre de este año* (O, 53), což je při překladu potřeba doplnit rokem 2003. Kromě toho je třeba se ujistit, že si je čtenář vědom data, kdy došlo k invazi, například zde *donde desde abril han surgido* (O, 54). V případě, že by si čtenář neuvědomil, že k invazi došlo v březnu, nemusel by si duben spojit s měsícem, kdy se iráckému obyvatelstvu dostalo svobody po dlouhých letech diktatury. Dá se předpokládat, že pokud texty vyjdou v rámci výše popsané zakázky, tzn. v rámci přílohy zaměřující se na analýzu situace po americké invazi, čtenáři bude jasné, kdy k ní došlo. Pokud by snad někdy došlo k vydání překladů a hrozilo by, že by čtenáři nedocházely reference na několikrát skloňovaný březen nebo duben roku 2003, stálo by za zvážení, zdali nepřidat do textu vysvětlivku s upřesněním, že v dubnu došlo ke svržení režimu Saddáma Husajna.

2.1.4.1.6. Funkce textu

Pro stanovení funkce originálu využijeme rozdělení Romana Jakobsona, který rozlišuje šest funkcí jazyka podle zaměření na jednotlivé složky komunikace: funkci referenční (zaměřenou na komunikační kontext, na obsah), emotivní či expresivní (na mluvčího), konativní (na adresáta), fatickou (na kontakt a komunikační kanál), metajazykovou (na kód komunikace) a poetickou (na estetičnost sdělení).¹⁶

V překládaných reportážích se bezpochyby projevuje funkce referenční, která vychází ze záměru autora informovat čtenáře o dění v Iráku. Kromě funkce referenční je

---

¹⁶ Jakobson, 46.

pro publicistické útvary charakteristická funkce konativní. To je vidět i v případě *Diario de Irak*, kdy autor vybízí čtenáře k tomu, aby problémy Iráku nevnímali pouze černobíle, ale snažili se porozumět složitosti situace, ve které se země nachází. Kromě funkce referenční a konativní se skrz autorův styl projevuje funkce poetická. Vargas Llosa, jako autor krásné literatury, vkládá i do své publicistické tvorby určité prvky, které jsou charakteristické pro jeho krásnou literaturu. Mezi ně patří především propojení formy a obsahu. Hezky to ilustruje začátek druhého odstavce v první reportáži, kdy Vargas Llosa popisuje obchod v Bagdádu:

Por eso las dos largas avenidas Karrada In y Karrada Out, que zigzaguean, como hermanas siamesas, por Bagdad, ofrecen, en sus innumerables tiendas que se han desbordado hacia la calle y convertido las veredas en un pletórico bazar, una inmensa variedad de productos industriales, alimenticios y vestuarios. (O, 53)

Nejenom, že se baví o „přetékání“ zboží na ulici, téma umocňuje také formou (rozvitým souvětím), která ve čtenáři vyvolá pocit, že „přetékají“ i samotná slova. Dalším příkladem je pasáž, kdy se Vargas Llosa věnuje různorodosti Iráku a složitosti řešení současné situace.

¿Es sensato imaginar a árabes, kurdos y turcomanos, a musulmanes chiíes y suníes y a las corrientes internas que los separan, a cristianos caldeos, asirios, latinos y armenios, a clanes tribales, campesinos primitivos y vastas comunidades urbanas, coexistir en un sistema abierto y plural, tolerante y flexible, de Estado laico y de sólidos consensos, que permita a los 25 millones de habitantes de la Mesopotamia donde nació la escritura y es referencia fundamental para las grandes religiones y culturas modernas, cuna de la primera gran recopilación de leyes de la historia -el código de Hammurabi-, acceder por fin a una vida digna y libre, o una fantasía tan delirante como la de los míticos antecesores de estas gentes, que quisieron erigir una torre que llegara al cielo y terminaron frustrados y extraviados en la espantosa confusión de Babel? (O, 58)

V tomto případě Vargas Llosa vystavěl rozvité souvětí s četnými přívlastky a výčty, ve kterém se postupně nabalují informace a čtenář má na konci odstavce pocit, že nejenom

Iráčané, ale že i on je v té komplikované situaci ztracen. Podobné nabalování informací, využití rozvitých souvětí, vsuvek apod. se projevuje v celém textu.

2.1.4.2. Vnitrotextové faktory

Dále budu charakterizovat následující vybrané faktory: téma, presupozice, kompozici, neverbální prvky, suprasegmentální prvky, lexikum a syntax.

2.1.4.2.1. Téma

Reportáže se z různých pohledů zabývají situací v Iráku po americké invazi v březnu roku 2003. Témata jednotlivých reportáží jsou následující:

La libertad salvaje (Divoká svoboda)

V úvodní reportáži se Vargas Llosa snaží o obecné zachycení atmosféry v zemi, popisuje změny, které nastaly po pádu režimu, a to jak v oblasti hospodářské, veřejné správy nebo médií. Zabývá se problémy, se kterými se musí vypořádat irácká populace – s násilím, drancováním, nefungujícími úřady a infrastrukturou – a reportáž zakončuje krátkou úvahou o budoucnosti země. V závěru se také snaží upozornit na různorodost země, na její historickou důležitost a poukázat na to, jak složité bude najít řešení místních problémů. V této části se také velmi dobře projevuje, jak Vargas Llosa využívá syntaktických prostředků ke zdůraznění svého sdělení. V závěru na sebe nechává informace nabalovat do takové míry, že čtenář o složitosti a komplikovanosti nejenom čte, ale sám se ocitá v situaci, kdy se musí vypořádat alespoň s komplikovaností na papíře, pramenící z větných struktur a z historických, politických a kulturních referencí.

Frejoles blancos (Bílé fazole)

Vargas Llosa tuto reportáž začíná příběhem bývalého vězně a popisuje důvody jeho nynějšího odporu k bílým fazolím, který je založen na jeho hrůzných zkušenostech s bývalým režimem. Poté se reportáž přesune do obecnější roviny, kdy popisuje násilí páchané vládou Saddáma Husajna. Představuje asociaci, jež sdružuje bývalé vězně a pomáhá s identifikací a hledáním zmizelých. Poté se přesouvá opět do osobnější roviny a popisuje, jak násilí v minulosti postihlo jednu konkrétní iráckou rodinu. Na závěr se ve vyprávění vrací zpět k Iráku v roce 2003, konkrétně k tématu postavení ženy v irácké společnosti a problematice znásilňování.

Popisy fotografií

Pro překlad byly také vybrány některé popisy fotografií, které by se mohly publikovat společně s reportážemi. Texty zachycují ve většině případů smyšlené osudy hrdinů zachycených fotografkou Morganou Vargas Llosovou.¹⁷ Do určité míry jsou založeny na příbězích, které Vargas Llosa slyšel během svého pobytu v Iráku a dotýkají se témat běžného života v Iráku – práce, volného času, dětí – a vlivu, který na život obyvatel měl režim Saddáma Husajna a americká invaze.

2.1.4.2.2. Presupozice

Nordová ve své práci upozorňuje na složitost definování presupozic, nicméně se nakonec uchyluje k definování presupozic jako informací, u kterých vysílatel očekává, že s nimi bude adresát komunikátu obeznámen.¹⁸ Presupozice se často vztahují na objekty a fenomény vysílací kultury. Překladatel musí zvážit, do jaké míry je potřeba do originálu zasahovat a objasňovat čtenáři překladu realie vysílací kultury. V tomto konkrétním textu je zajímavé, že se realie obsažené v textu primárně nevztahují ke kultuře vysílatele, ale ke kultuře místa, kde se děj odehrává, tzn. Iráku. Díky tomu je také v originálu řada reálií dostatečně vysvětlena a překladatel se k další explikaci nemusí uchýlovat. Vargas Llosa také předpokládá, že čtenáři jsou obeznámeni s datem invaze. Zde už musíme být opatrnější v závislosti na tom, kdy a kde text vyjde.

2.1.4.2.3. Kompozice

V rámci deníku *El País* vycházely reportáže po jedné. V knize *Diario de Irak* odpovídá každá reportáž jedné kapitole. Jak již bylo uvedeno v úvodu, k prologu a osmi reportážím je připojeno ještě několik dalších reportáží v části *Anexo*. Každá reportáž je opatřena nadpisem, který, i když velmi obecně, vystihuje hlavní téma (*La libertad salvaje*) nebo vyzdvihuje důležitý prvek (*Frejoles blancos*). V rámci jedné reportáže se Vargas Llosa vždy věnuje několika různým tématům, která spolu ovšem do určité míry souvisí (např. invazi, jejímu dopadu na ekonomiku, na bezpečnost v zemi, politiku, veřejnou správu).

Reportáže jsou rozděleny do odstavců, které tvoří tematické jednotky, nicméně jsou velmi dobře propojeny. Rozdělení do odstavců a vysoká míra propojenosti odpovídá

---

¹⁷ VARGAS LLOSA, Mario. *Diario de Irak*. 2. Punto de lectura, 2005. ISBN 9788466314701. (*Anexo fotográfico*)

¹⁸ Nord, 96.

kompozici španělských argumentativních textů a je v zájmu překladatele ji zachovat i ve výsledném textu.¹⁹ Mezi hlavní kohezni prvky patří bezpochyby sémantická pole, která se vztahují k probíraným tématům, např. k invazi, politice, ekonomice, násilí, veřejné správě. Vargas Llosa také velmi dobře propojuje jednotlivé odstavce, a to např. deiktickými zájmeny *esos*, *aquellos*, nebo výrazy zvýrazňujícími mezivětné vztahy, např. *entonces*, *finalmente*, *pero*, *como*, *por eso*.

2.1.4.2.4. Neverbální prostředky

Společně s reportážemi vyšly v knize *Diario de Irak* i fotografie pořízené Morganou Vargas Llosovou, dcerou Vargase Llosy. Na ty se v ani jedné z překládaných reportáží neodkazuje, nicméně některé z fotografií byly v rámci hypotetické zakázky vybrány a jejich popisy přeloženy.

2.1.4.2.5. Lexikum

Slovní zásoba originálu odpovídá funkcím textu. Funkce informativní se projevuje např. ve výskytu termínů, reálií. Funkci poetické odpovídá použití expresivních výrazů a obrazných vyjádření a funkci konativní značná intertextovost.

Co se týče terminologie, originál se nijak zvlášť nevymyká konvencím reportáží. Pojednává o tématech, jako je politika, ekonomie, mezinárodní vztahy, válka, svoboda. Výrazy spadající do těchto okruhů tedy vytvářejí dominantní sémantická pole. Složitější termín se vyskytuje například v citaci F. Hayeka (*instituciones espontáneas* (O, 57)), složitost tohoto termínu nespočívá ani tak v jeho formě, jako v pochopení jeho významu. Jak již bylo zmíněno v oddílu *Místo a čas*, originál je silně vázán na Irák, proto se v textu často vyskytují arabské názvy, např. *Karrada In* (O, 53), *Partido Baaz* (O, 55), *Hotel Ekal* (O, 55), *avenida Waziq* (O, 55), nebo arabská jména. Kromě iráckých reálií do textu vstupují i reálie jiných zemí, jejich řešení bude probráno v sekci *Překladatelská řešení a posuny*.

Expresivní prvky se v originále vyskytují jak v textu napsaném Vargasem Llosou, např. *birladas* (O, 53) nebo *de mil demonios* (O, 54), tak v citacích, např. *maldita sea* (O, 54). Další prvek vycházející z funkce poetické, který text sice dělá náročnějším, ale zároveň větším čtenářským zážitkem, je použití obrazných obrátů. Autor si pohrává se čtenářovou představivostí a skutečnost často popisuje pomocí metafor – *las fronteras*

---

¹⁹ Álvarez, 35.

iraquíes son unas coladeras por donde entran al país (O, 53); *las dos largas avenidas Karrada In y Karrada Out, que zigzaguean, como hermanas siamesas, por Bagdad* (O, 53); *todos sudaban a chorros y movían los ojos en torno sin cesar, como saltamontes desconfiados* (O, 54); *la plaga del momento* (O, 53).

Díky intertextovosti text získává na autentičnosti a na věrohodnosti. Míra intertextovosti je v textu vysoká, což odpovídá konvencím reportáží, které často čerpají z různých zdrojů a odkazují na jiné textové útvary. Intertextovost se projevuje přítomností přímé a nepřímé řeči (*Le pido que no exagere, que sea objetivo. Mira largamente las estrellas del cielo de Suleymaniya y repite: "Todas. No ha quedado una sola planta industrial en Bagdad que no haya sido aniquilada de raíz"* (O, 58)), odkazů na věrohodně působící studie (např. *el informe de America's Watch* (O, 67)) nebo na odborníky v relevantních disciplínách (*esas famosas "instituciones espontáneas" que Hayek valora como las más duraderas y representativas* (O, 57)).

2.1.4.2.6. Suprasegmentální prostředky

Nordová suprasegmentální prvky definuje jako vlastnosti textu, které přesahují hranice všech lexikálních a syntaktických segmentů, vět a odstavců a vytváří tak tón nebo fonologickou podobu textu.²⁰ Jedná se například o použití kurzivy, zvýraznění, závorek nebo uvozovek. V textu je často použita kurziva v názvech institucí, např. pro tajnou policii *Mukhabarat* (O, 53) nebo pro americkou Prozatímní koaliční správu (v originále *Coalition Provisional Authority* (O, 53)). Kurzivou často nejsou uvedeny instituce, jejichž názvy jsou přeloženy do španělštiny, např. *Asociación de Prisioneros Libres* (O, 54), nicméně toto pravidlo porušuje anglický název organizace *America's Watch* (O, 58), který kurzivou uveden není. Dalo by se tedy usoudit, že pro známé organizace se kurziva nepoužívá, ať už jsou ve španělštině nebo v angličtině, a instituce ne tak známé čtenáři originálu (např. *Mukhabarat* (O, 53)) jsou vyznačeny kurzivou. V jednom případě je kurziva použita i pro přímou řeč, a to při opakování věty *This is no good, sir* (O, 56). Autor se větu zřejmě snažil odlišit od zbytku textu nejenom tím, že ji nechal v angličtině, tak jak jí původně zřejmě slyšel od tlumočníka nebo přímo od řečníka, ale také použitím kurzivy. Dále se v originále objevují závorky, které Vargas Llosa využívá k doplnění informací

---

²⁰ Nord, 120.

nebo k vysvětlení reálií a závorčky jsou společně s čárkami a pomlčkami prostředkem pro umístění vsuvek do textu.

2.1.4.2.7. Syntax

Autor má v originále značnou volnost využívat různých prostředků k dosažení svého záměru, formou textu do značné míry doplňuje obsah a umocňuje efekt, který má originál na čtenáře. V textu se tak vyskytují jak dlouhá a složitá souvětí, jež popisují složité obrazy nebo úvahy, tak krátké a jednoduché věty, kterými se zrychluje tok textu nebo zvyšuje dramaticnost. Ve složitějších větách se vyskytují vsuvky vložené do závorek nebo mezi čárky či pomlčky a díky nim dochází k průběžnému „nabalování a kupení“ informací. Dále se v textu objevují prvky, jako jsou otázky, přímá řeč nebo výčty. Ty autorovi pomáhají dosáhnout nějakého konkrétního záměru, např. použitím otázek zintenzivňuje konativní funkci (*Es esto un ideal posible y realista o una quimera...?* (O, 56)), použitím výčtů (*está librado a la intuición, a la audacia, a la prudencia y al olfato...* (O, 56)) přidává textu na dramaticnost a určuje rytmicitu textu, použitím přímé řeči zvyšuje dynamicitu a text získává na přesvědčivosti. Překladatel si musí být vědom těchto prvků a co do nejvyšší míry se snažit zachovat jejich funkci i ve výsledném textu. Reportáže jsou psány převážně v přítomném čase, což navozuje pocit toho, že dění s autorem sledujeme v přímém přenosu. Ve druhé reportáži je častější minulý čas, protože text pojednává o předchozím iráckém režimu. Dále je při překladu nutné brát v potaz častý výskyt sloves *ser*, *estar* a v tomto textu hlavně *haber*, jejichž časté použití by bylo pro češtinu, na rozdíl od španělštiny, příznakové. Pro tato slovesa je tedy nutné najít odpovídající ekvivalenty, které budou ve většině případů konkrétnější. Obdobná situace je u používání opisného pasiva, které je častější ve španělštině a v češtině se v publicistických textech vyskytuje s menší četností. Kromě toho je třeba myslet na rozdílnost španělštiny a češtiny v oblasti slovosledu a aktuálního členění větného a při překladu dbát na to, aby se tato nesymetrickost negativně neprojevila ve výsledném textu.

2.2. Metody překladu

Při překladu jsem se řídila popsanou překladatelskou zakázkou. Na úvod jsem provedla analýzu textu s využitím teoretického rámce založeného na pracích Marie Čechové, Romana Jakobsona a Christiane Nordové. Poté proběhly tři fáze překladu, popsané Jiřím Levým, a to pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylizování předlohy.²¹ Náročná byla zejména fáze poslední, přestylizování předlohy, a to z již uvedených důvodů – především snahy o zachování autorova stylu a vytvoření textu do určité míry odpovídajícího českým žurnalistickým konvencím.

Mým hlavním cílem bylo zachování autorových myšlenek a do velké míry i jeho osobitého stylu tak, aby český čtenář dostal do rukou překlad, který bude originálu odpovídat jak obsahem, tak formou, a adresát tak nepřišel o čtenářský zážitek založený do značné míry i na autorově způsobu vyjadřování. Vzhledem k tomu, že se ovšem jedná o texty publicistického charakteru a ne uměleckého, ve chvílích, kdy hrozilo, že např. zachování dlouhých souvětí s četnými vsuvkami značně ztíží srozumitelnost textu, rozhodla jsem se k řešení, která by čtenáři četbu usnadnila, v tomto případě např. k rozdělení souvětí. Více bude popsáno v oddíle *Překladatelské problémy a posuny*.

Reportáže jsou sice velmi silně vázány na místo, nicméně vzhledem k tomu, že se jednalo o cizí kulturu i pro čtenáře originálu, v textu nebylo často potřeba dovysvětlovat cizí reálie (ty už byly vysvětleny Vargasem Llosou čtenáři originálu). K vysvětlování jsem se uchýlila v případech, kdy byly reálie vysvětleny v jiných reportážích, které se v rámci zakázky nepřekládaly, nebo když byly reálie v textu „daleko“ od sebe a hrozilo, že by jejich význam čtenář při četbě zapomněl (např. u *tajné policie Mukhabarat* (O. 54)). Větší zásahy byly třeba v případě času, vzhledem k tomu, že reportáže jsou velmi silně vázány na dobu vydání. Kdyby byly publikovány dnes, vyšly by o čtrnáct let později, a proto je třeba brát v potaz, jestli by si dnešní čtenář věděl rady se všemi časovými odkazy vyskytujícími se v originálu (více v oddílech *Místo a čas* a *Překladatelské problémy a posuny*).

---

²¹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

2.3. Překladatelské problémy a posuny

2.3.1. Problémy lexikálního charakteru

2.3.1.1. Arabské reálie

Kvůli vázanosti originálu na místo vzniku se v textu vyskytuje řada iráckých reálií – ulice, náboženské skupiny, politické strany, hotely, města a další. Při transkripci jsem si našla originály v arabštině a použila pravidla transkripce z arabštiny do češtiny, transkripci jsem poté kontrolovala v českých zdrojích zabývajících se Irákem (pokud tedy již byly názvy někde publikovány) nebo její správnost konzultovala s odborníky v oboru arabistika.²²

V případě, že arabské názvy v originále nedoprovázela apelativa, uchylovala jsem se k **explikaci** (vysvětlování), např. v případě *tajné policie Mukhabarat* (O, 54), aby tak čtenář nebyl zmaten, kdyby v textu narazil pouze na *Mukhabarat*. V jednom případě jsem se dokonce rozhodla pro nahrazení výrazu *Mukhabarat* pouze spojením *tajná policie*, a to z důvodu, že název byl součástí tohoto spojení *Dirección Central de la Mukhabarat* (O, 57) (přeloženo jako *Ústředního vedení tajné policie* (P, 38)), které by zachováním vlastního jména jen nepotřebně narostlo.

Ženská arabská jména jsem se rozhodla přechylovat, protože to odpovídá konvencím časopisu *Respekt*, pro který jsou texty překládány a kde se, pokud se nejedná o velmi známé osobnosti, ženská příjmení přechylují. Při jejich transkripci jsem se držela stejných pravidel jako u jiných arabských reálií.

2.3.1.2. Další cizí reálie

V textu se také v malé míře objevují reference na instituce z jiných zeměpisných oblastí, např. *Fundación Iberoamerica-Europa* (O, 59), *Coalition Provisional Authority* (O, 53) nebo *America's Watch* (O, 68). V těchto případech jsem nevolila jednotný přístup, ale překlad termínů jsem zvažovala případ od případu, např. *Fundación Iberoamerica-Europa* jsem přeložila jako *Iberoamericko-evropskou nadaci*, pro *Coalition Provisional Authority* jsem použila obecně používaný název *Prozatímní koaliční správa* (P, 8). Původní název jsem zanechala u organizace *America's Watch* a spojení jsem doplnila názvem *organizace*, čímž došlo k **explicitaci** a k **amplifikaci** (vyjádření původního sdělení vyšším počtem slov

²² MÜLLEROVÁ, Eva a Zdeněk MÜLLER. Arabská osobní a zeměpisná jména v české slovní zásobě. *Naše řeč*. 1980, 63 (5).

v cílovém jazyce). Stejný postup jsem zvolila např. v případě *anglického města Reading* (P, 10) nebo *bývalého amerického diplomata Paula Bremera* (P, 8), kdy jsem znovu brala v potaz pohodlí čtenáře, který by mohl být zmaten přítomností pouze vlastního jména bez jakékoliv vysvětlivky. Pro poněkud výraznější změnu jsem se rozhodla při překladu *cuando los tamiles comenzaban las decapitaciones y degüellos* (O, 51), kdy Vargas Llosa odkazuje na konflikt na Srí Lance. Zde jsem se rozhodla pro **generalizaci** (tzn. zobecnění) a *decapitaciones* (stínání hlav) a *degüellos* (vraždění) jsem nahradila *masakry*.

2.3.1.3. Problematické španělské výrazy

Při překladu se kromě reálií jevily problematické i běžné španělské výrazy, např. *hijos* nebo *norteamericano*. Významově tato slova složitá nejsou, pouze je jejich překlad do češtiny komplikován dvojznačností (*hijos* (O, 55) – děti nebo synové, v překladu jsem se přiklonila k hyperonymu *děti*) nebo tím, že v češtině neexistuje výraz, který by jim přímo odpovídal a zároveň působil přirozeně (*norteamericano* – obyvatel severní Ameriky, v překladu pouze *americký*).

Dalším případem je výraz zjevně vytvořený Vargasem Llosou – *fusiles-metralletas longilíneos* (O, 50). Autor zde spojil dva různé typy zbraní (pušku a samopal) spojovníkem, čímž se mohl snažit naznačit, že sám přesně neví, co měli vojáci v ruce (scénu zdálky jen pozoroval). V překladu jsem spojovník nahradila spojkou *nebo*, tzn. *puškami nebo samopaly* (O, 9).

Pozastavila jsem se i nad výrazem *tablero de fortuna* (O, 58), který by se dal přeložit jako hrací deska. V daném kontextu by to ovšem znělo zvláště, rozhodla jsem se tedy pro **generalizaci** a zachování materiálu, ze kterého jsou tyto hrací desky vyráběny. Spojení jsem přeložila jako *na všelijakých kartonech* (P, 19).

2.3.1.4. Slovní hříčky, idiomy, přirovnání

Text nabývá na expresivnosti díky slovním hříčkám a idiomům, které se v něm vyskytují. Snažila jsem se pro ně nalézt odpovídající ekvivalenty v češtině, v mnohých případech docházelo k **transpozici** (vyjádření sdělení jiným slovním druhem v cílovém jazyce).

productos habidos y por haber (O, 53) – *možné i nemožné výrobky* (P, 8)

que cruzan y descruzan las calles (O, 54) – *křížují ulice sem a tam* (P, 9)

creer a pie juntillas (O, 55) – *bezmezně věří* (P, 10)

disparate sin pies ni cabeza (O, 55) – *naprostý nesmysl* (P, 10)

V případech, kdy se mi nepodařilo nalézt odpovídající slovní hříčku nebo idiomatický výraz v češtině, docházelo ke ztrátě, kterou jsem se ovšem snažila kompenzovat v jiných částech překladu, například zde:

la gasolina es regalada (O, 50) – *benzín je tu za hubičku* (P, 11)

no se atreve a salir de su casa (O, 55) – *neodvažuje vytáhnout paty z domu* (P, 9)

los apagones son constantes (O, 57) – *výpadky proudu jsou na denním pořádku* (P, 12)

V textu se také vyskytlo několik přirovnání, z nichž některá mají běžně používaný český ekvivalent například:

han brotado como hongos (O, 53) – *vyrostly jak houby po dešti* (P, 8)

2.3.1.5. Expresivita

Při překladu bylo třeba zachovat expresivitu a snažit se tak zabránit **nivelizaci** (ztrátě expresivity). Expresivní prvky se objevují jak v citacích, tak v samotném textu. Při tomto převodu často docházelo k **transpozici**.

maldita sea (O, 54) – *ksakru* (P, 9)

birladas (O, 53) – *vyfouknout* (P, 8)

Jsem si ovšem vědoma určitých případů, kdy k nivelizaci došlo, především ve snaze přizpůsobit text čtenářům navyklým na nižší úroveň expresivity v českých reportážích, např. zde:

de mil demonios (O, 54) – *strašlivé* (P, 9)

en el gran aquelarre (O, 50) – *kdy město zaplavila vlna kriminality* (P, 11)

que escucho por doquier en boca de los iraquíes (O, 59) – *slýchávám je tu často* (P, 19)

I v případě expresivity jsem se snažila o kompenzaci, a to například ve vyprávění mučeného vězně, kdy jsem přidala hodnotící adjektivum, protože to dovoluje subjektivní tón, kterým je příběh vyprávěn.

apretando un botón (O, 55) – *zmáčknul to zatracené tlačítko* (P, 18)

2.3.1.6. Obrazná vyjádření

Jak již bylo několikrát zmíněno, v textu jsou častá obrazná vyjádření, která mají funkci poetickou. Obraznost jsem se snažila zachovat i v českém překladu.

las fronteras iraquíes son unas coladeras (O, 53) – *tím se irácké hranice proměnily v cedníky* (P, 8)

movían los ojos en torno sin cesar, como saltamontes desconfiados (O, 55) – *očima bez přestání těkali po okolí, jako nedůvěřivé kobylky* (P, 9)

Stejně jako u expresivních výrazů jsem se i zde občas rozhodla přizpůsobit obrazná vyjádření konvencím české reportáže, například v těchto případech:

calles como hermanas siamesas (O, 53) v tomto případě jsem se rozhodla zachovat podstatu metafory *siamských dvojčat* (P, 8), namísto *siamských sester*. Došlo zde ke ztrátě, protože španělské *hermana* odpovídá ženským rodem výrazu *calle*, což vypovídá o propracovanosti a promyšlenosti textu, nicméně po konzultaci s několika českými rodilými mluvčími jsem usoudila, že spojení *siamské sestry* by na některé české čtenáře v žurnalistickém útvaru mohlo působit až příliš nepřírozeně.

convertido en una llaga viva (O, 62) – *zachvácen bolestí* (P, 18), zde jsem se rozhodla zachovat význam bolesti, ale upustit od obrazu *živé rány* ze stejných důvodů jako v předchozím případě.

2.3.1.7. Vyjádření časového posunu

Jak již bylo zmíněno dříve, text je velmi silně vázán na dobu, kdy byl napsán. Vzhledem k tomu, že hypotetická zakázka předpokládá vydání překladu po čtrnácti letech, je potřeba upravit výrazy typu *hasta el 31 de diciembre de este año* (O, 53) na *do 31. prosince roku 2003* (P, 8). Dále je potřeba v textu zachytit odkazy na onen březen a duben roku 2003, kdy došlo k invazi a ke svrnutí režimu. Varga Llosa na ně několikrát poukazuje jako na určité milníky bez dodatku, že to byly právě ty klíčové měsíce. To může být čtenáři

v roce 2003 jasné, nicméně pro českého čtenáře v roce 2017 jsem se rozhodla přidat vysvětlivku ve formě vedlejší věty, např. v těchto případech:

desde abril han surgido unos setenta partidos políticos (O, 54) – *od dubna, **kdy** došlo k pádu vlády Saddáma Husajna, zde vzniklo asi sedmdesát politických stran* (P, 9)

una de esas parejas que desde el mes de abril recorre el país (O, 65) – *je mezi nimi i starší pár, **který od dubna, kdy došlo k pádu režimu, objíždí zemi*** (P, 21)

Dochází tím sice k **amplifikaci**, nicméně protože jednou z priorit je dobré porozumění textu ze strany čtenáře, trůfám si tvrdit, že se jedná o amplifikaci odůvodněnou.

2.3.1.8. Výpustky

V překladu jsem se rozhodla vynechat poznámku autora *que los peruanos llamamos frejoles* (O, 62), která dává španělsky mluvícímu čtenáři originálu mnohem větší smysl, než čtenáři českého překladu. Kdyby se jednalo o překlad knihy *Diario de Irak*, kde je pravděpodobné, že primární motivací čtenáře je zájem o autora, poznámku bych se zřejmě rozhodla zanechat. Vzhledem k tomu, že při překladu pro tuto zakázku je pravděpodobně primární motivací téma Iráku, poznámka zbytečně odvádí čtenářovu pozornost na jinou část světa.

2.3.1.9. Slovesa *ser*, *estar*, *haber*

Pro španělštinu je běžné časté používání sloves *ser*, *estar* a *haber*, jejichž nejjednodušší český ekvivalent je sloveso *být*. Při překladu je třeba zamezit jeho opakování a využívat odpovídajících ekvivalentů (*stát se*, *proměnit se*, *chybět*, *existovat*), čímž ovšem může docházet ke **konkretizaci** (zužování významu):

las fronteras iraquíes son unas coladeras (O, 53) – *tím se irácké hranice **proměnily** v cedníky* (P, 8)

como no hay bancos, ni cheques, ni cartas de crédito, todo se hace al contado (O, 53) – ***chybí** banky, šeky a kreditní karty, vše se tedy platí hotově* (P, 8)

2.3.2. Problémy syntaktické

2.3.2.1. Rozdělování vět

Jak již bylo zmíněno, nedílnou součástí autorova stylu je kupení a nabalování informací, čímž se vytváří složitá a dlouhá souvětí plná vsuvek a vložených vět, ve kterých hrozí, že se čtenář ztratí. Vzhledem k tomu, že jedním z mých cílů bylo zachovat autorův styl, snažila jsem se zanechat většinu větných konstrukcí nerozdělených, nicméně v některých případech jsem musela najít kompromis mezi zachováním formy originálu a zajištění srozumitelnosti pro čtenáře. Hezkým příkladem je předposlední odstavec první reportáže, kdy Vargas Llosa uvažuje o budoucnosti země a v originálu uvádí:

¿Es sensato imaginar a árabes, kurdos y turcomanos, a musulmanes chiíes y suníes y a las corrientes internas que los separan, a cristianos caldeos, asirios, latinos y armenios, a clanes tribales, campesinos primitivos y vastas comunidades urbanas, coexistir en un sistema abierto y plural, tolerante y flexible, de Estado laico y de sólidos consensos, que permita a los 25 millones de habitantes de la Mesopotamia donde nació la escritura y es referencia fundamental para las grandes religiones y culturas modernas, cuna de la primera gran recopilación de leyes de la historia -el código de Hammurabi-, acceder por fin a una vida digna y libre, o una fantasía tan delirante como la de los míticos antecesores de estas gentes, que quisieron erigir una torre que llegara al cielo y terminaron frustrados y extraviados en la espantosa confusión de Babel? (O, 58)

Tato otázka má 138 slov, rozhodla jsem se ji tedy rozdělit do dvou vět. Stále bude pro českého čtenáře obtížná, takže svou hlavní funkci, tzn. svou složitostí a náročností ilustrovat komplikovanost řešení problémů Iráku, si zachová.

Je rozumné se domnívat, že by Arabové, Kurdové, Turkmeni, šiitští a sunitští muslimové se vším, co je rozděluje, a chaldejští, asyrští, latinští a arménští křesťané, původní vesnické obyvatelstvo a rozlehlé městské komunity dokázali společně fungovat v systému otevřeném a pluralitním, tolerantním a flexibilním, laickém a konsenzuálním, který by umožnil 25 milionům obyvatel Mezopotámie – místu, kde se zrodilo písmo, které je kolébkou největších světových náboženství a moderních civilizací a místem vzniku první velké

sbírky zákonů v historii, Chamurappiho zákoníku – dosáhnout důstojného a svobodného života? Nebo se jedná jen o bláznivé poblouznění podobné tomu, jež postihlo jejich mytické předky, kteří chtěli vztyčit věž sahající až do nebe a skončili frustrovaní a zatraceni v ohromném zmatku Babylónu? (P, 13)

2.3.2.2. Opisné vazby

Zatímco španělština využívá opisné vazby, vznikající spojením „polopomocného slovesa s neurčitými slovesnými tvary“ – infinitivem, gerundium či participiem, čeština místo nich musí využít jiné prostředky, např. vedlejší větu, spojení příslovce a slovesa, slovesa a infinitivu.²³

los alambres fueron subiendo por su cuerpo hasta alcanzar (O, 62) – potom se začaly přesouvat vzhůru po těle, až dosáhly nejcitlivějších bodů (P, 18)

Nunca más volvieron a tener noticias de él. (O, 65) – O bratrovi již nikdy neslyšeli. (P, 21)

que acaba de sumirme en la depresión (O, 67) – předmět naší konverzace mě právě uvrhl do deprese (P, 22)

2.3.2.3. Polovětné vazby

Dále mezi španělštinou a češtinou existuje určitá nesymetrickost v používání polovětných vazeb. Pro španělštinu jsou běžné polovětné vazby tvořené neurčitými slovesnými tvary – infinitivem, gerundium či participiem, v češtině jsou většinou nahrazeny hlavní větou, vedlejší větou nebo podstatným jménem s odpovídající předložkou.²⁴ Při překladu tím dochází jak k **amplifikaci**, tak ke **kondenzaci** (vyjádření původního sdělení menším počtem jednotek).

al despedirme me muestra su automóvil (O, 55) – když se loučíme, ukazuje mi svoje auto (P, 10)

al pasar frente al Hotel Ekal (O, 55) – když jsme projížděli kolem Hotelu Ekal (P, 10)

---

²³SAN JOSE, Valerio Baez., Josef DUBSKÝ a Jana KRÁLOVÁ-KULLOVÁ. *Moderní gramatika španělštiny*. Plzeň: Fraus, 1999. ISBN 9788072380541, 122.

²⁴Ibid, 208.

prefiriendo las cucarachas a la asfixia (O, 57) – švábi jim **byli milejší** než udušení (P, 13)

sin reaccionar, al sentirse de pronto total y absolutamente libre (O, 57) – *kdy se jim 9. dubna 2003 dostalo naprosté svobody, nemohli zareagovat jinak než výbuchem anarchie* (P, 12)

al despedirme, medio aturdido por ese baño de sufrimiento y salvajismo (O, 58) – *při loučení, kdy jsem ještě napůl ohromen ledovou sprchou žalu a krutosti* (P, 22)

2.3.2.4. Opisné pasivum

Ve španělštině je také častější používání opisného pasiva tvořeného spojením slovesa *ser* a *participia*.²⁵ V originálu se pasivum vyskytlo dvanáctkrát, v překladu devětkrát, což sice není zas tak značný rozdíl, ale alespoň částečně ilustruje tendenci menšího užívání opisného pasiva v českých žurnalistických textech. V následujících příkladech došlo ke změně z trpného rodu na rod činný:

Éste es uno de los escasos locales de Bagdad que no fueron saqueados ni quemados por los forajidos. (O, 60) – *Naše tělocvična je jedním z mála míst v Bagdádu, které (zločinci) nezničili nebo nezapálili.* (P, 16)

Con su carga humana fue dirigido por los hombres de mano del Baaz que dirigían el operativo a un descampado en las afueras de Tuz. (O, 65) – *Baasističtí pomocníci ho s jeho lidským nákladem nasměrovali na pláň na periferii města Tuz.* (P, 20)

---

²⁵ San Jose, 126.

2.3.2.5. Aktuální členění větné

Kvůli formálním rozdílům mezi oběma jazyky v ohledu slovosledu a existence členu docházelo na mnohých místech v textu ke změně slovosledu, např:

Corren sobre los norteamericanos que patrullan Bagdad infinidad de historias... (O, 54) – *O Američanech hlídkujících v Bagdádu koluje nespočet historek* (P, 9).

Ve snaze učinit některá souvětí přirozenější nebo jejich četbu ulehčit, docházelo k **modulaci** (ke změně úhlu pohledu). V následujícím příkladě se jednalo o změnu podmětu. Zatímco ve španělštině se mluví o *tiendas que se han desbordado* (viz níže), v češtině jsem do podmětu dala zboží.

*Por eso las dos largas avenidas Karrada In y Karrada Out, que zigzaguean, como hermanas siamesas, por Bagdad, ofrecen, **en sus innumerables tiendas que se han desbordado** hacia la calle y convertido las veredas en un pletórico bazar, una inmensa variedad de productos industriales, alimenticios y vestuarios.* (O, 53)

*Na dvou dlouhých třídách Karrada In a Karrada Out, klikatících se Bagdádem jako siamská dvojčata, tak **zboží** z obchodů nabízejících ohromující škálu oblečení, výrobků denní potřeby a potravin **začalo přetékat** na ulici a proměnilo tyto stezky v opulentní bazar.* (P, 8)

2.3.2.6. Další posuny

Kvůli formálním rozdílům mezi jazyky (např. ve vyšší míře nominálnosti ve španělštině, častějšího užívání příslovcí v češtině, častější plnovýznamosti sloves v češtině) nebo za účelem zjednodušování větných struktur docházelo například k následujícím posunům:

Transpozice:

un promedio de tres mil vehículos diarios con mercancías de todo tipo (O, 53)
– *že jen tento týden se díky tomu do Iráku dostalo každý den v průměru tři tisíce vozidel se zbožím všeho druhu* (P, 8)

compran con avidez (O, 53) – *nejdychtivěji ovšem místní skupují* (P, 8)

me pide disculpas (O, 55) – *se mi neustále omlouvá za to* (P, 9)

Kondenzace ve spojení s transpozicí:

desde que llegué aquí (O, 54) – *od mého příjezdu* (P, 9)

los días que siguieron a la entrada de las tropas (O, 56) – *po americké invazi*
(P, 11)

sin razón alguna (O, 55) – *bezduvodně* (P, 9)

2.3.3. Problémy věcné

2.3.3.1. Chyby faktické

V překladu jsem narazila na faktickou chybu, a to v ohledu založení strany Baas:

partido arabista, nacionalista, fascistay estalinista a la vez, que fundó en 1942, en Damasco, un cristiano sirio (O, 57)

Po kontrole jsem ovšem zjistila, že některé zdroje uvádí, že strana Baas byla založena v roce 1947, jiné zase uvádí rok 1940. V překladu jsem se řídila zdroji arabskými a rok 1942 opravila na rok 1947.²⁶

2.3.3.2. Nesrovnalosti ve vyprávění

Dále na mě působila zvláště pasáž, ve které autor popisuje mučení vězně a zmiňuje přítomnost několika policistů, kterým posléze přinesou oběd. Při první zmínce se zdá, že jsou v místnosti policisté čtyři (tři a jejich vedoucí) – *el jefe de los tres policías que compartían con Kais el estrecho sótano en penumbra* (O, 62). Posléze ovšem autor píše, že *al medio día les trajeron a los tres policías su almuerzo* (O, 62), z čehož vyznívá, že jejich šéf jídlo nedostal, nicméně oběd byl zjevně přinesen i jejich vedoucímu, protože *sin dejar de masticar, el esbirro jefe salía de su distracción* (O, 62). Po přečtení se zdá, že v příběhu figurovali čtyři policisté (tři policisté a jejich vedoucí). Rozhodla jsem se tedy přeložit *al medio día les trajeron a los tres policías su almuerzo* (O, 62) jako *v poledne těm policistům přinesli oběd* (P, 18) a vynechat tak číslovku tři. Jedná se sice o drobný detail, ale alespoň nebude rozptylovat čtenáře a nezpochybni věrohodnost textu.

---

²⁶ حزب البعث العربي الاشتراكي. Wikipedia [online]. [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: https://ar.wikipedia.org/wiki/حزب_البعث_العربي_الاشتراكي

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přeložit vybrané reportáže peruánského spisovatele Maria Vargase Llosy a překlad doplnit komentářem, ve kterém bude stanovena hypotetická překladatelská zakázka, zanalyzován originální text a popsány metody překladu, překladatelské problémy a jejich řešení.

Zdrojem reportáží byla kniha *Diario de Irak*, konkrétně její první a pátá kapitola, *La libertad salvaje* a *Frejoles blancos*. V rámci překladatelské zakázky měly texty vyjít v týdeníku *Respekt*, např. v příloze věnující se vývoji situace na Blízkém východě. Při řešení překladatelských problémů a úvahách o tom, do jaké míry zasahovat do původního textu, byl brán v potaz potenciální adresát a primární motivace, která ho povede k četbě překladu.

K výběru těchto textů mě vedl zájem o tvorbu autora a o téma, kterým se v reportážích zabývá. Největší výzvou se ukázalo zachovat v překladu autorovu přítomnost projevující se jeho stylem vyjadřování a zároveň vytvořit text, který bude na českého čtenáře působit přirozeným dojmem. Doufám, že se mi podařilo vytvořit překlad, který má do nejvyšší možné míry obdobnou komunikační funkci jako originál.

Bibliografie

Zdroj originálu:

VARGAS LLOSA, Mario. *Diario de Irak*. 2. Punto de lectura, 2005. ISBN 9788466314701.

Zdroje využití k překladu:

Real Academia Española. (2014). *Diccionario de la lengua española* (23.a ed.). Consultado en <http://www.rae.es/rae.html>

Zdroje využití v komentáři:

ÁLVAREZ, Miriam. *Tipos de escrito II, Exposición y argumentación*. ARCO LIBROS, 1993. ISBN 9788476351437.

"Cinco esquinas", la nueva novela de Vargas Llosa se publicará el 3 de marzo. *Agencia EFE* [online]. Barcelona, 2015 [cit. 2017-04-22]. Dostupné z: <http://www.efe.com/efe/america/cultura/cinco-esquinas-la-nueva-novela-de-vargas-llosa-se-publicara-el-3-marzo/20000009-2745195>

ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Praha: ISV, 2003. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-86642-00-3.

Diccionario panhispánico de dudas: frijol o fríjol. *Real Academia Española* [online]. 2005 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: <http://lema.rae.es/dpd/srv/search?id=WEo7DBq5vD6Ua7D32h>

JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. Jinočany: H & H, 1995. Artes et litterae. Literárněvědná řada. ISBN 80-85787-83-0

KRÁLOVÁ-KULLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-404-2.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

MÜLLEROVÁ, Eva a Zdeněk MÜLLER. *Arabská osobní a zeměpisná jména v české slovní zásobě*. *Naše řeč*. 1980, 63 (5).

NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation : Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Rodopi, 1991. ISBN 9789042018082.

SAN JOSE, Valerio Baez., Josef DUBSKÝ a Jana KRÁLOVÁ-KULLOVÁ. *Moderní gramatika španělštiny*. Plzeň: Fraus, 1999. ISBN 9788072380541.

VARGAS LLOSA, Mario. *Pantaleón a jeho ženská rota: Prolog, s. 7.* (Anežka Charvátová) Vyd. 2. Přeložil Vladimír MEDEK. Prvaha: Odeon, 2011, s. 7. Nobelova cena. ISBN 9788020713575.

حزب_البعث_العربي_الاشتراكي. *Wikipedia* [online]. [cit. 2017-03-19]. Dostupné z: https://ar.wikipedia.org/wiki/حزب_البعث_العربي_الاشتراكي